

**UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD
INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDIÍ**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Na téma:

**Komunistická strana Itálie –
Vývoj mezi II.světovou válkou a tzv. Historickým
kompromisem**

Jméno: Kristýna

Příjmení: Aichingerová

Ročník: III.

Akademický rok: LS 2007

Konzultant: PhDr. Lada Šušlíková, PhD.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato bakalářská práce byla umístěna v Ústřední knihovně UK a používána ke studijním účelům.

V Praze dne:

Kristýna Aichingerová

Poděkování:

Chtěla bych poděkovat zejména mojí konzultantce PhDr. Ladě Šušlíkové PhD. za její rady a trpělivost při tvorbě této práce. Dále bych poděkovala panu Segretario Generale della Associazione Arma Aeronautica Silviu Molliconemu, bez jehož pomoci při shánění materiálů a odborných konzultacích by tato práce možná ani nevznikla.

Obsah:

Úvod	5
1. Komunistická strana Itálie do konce II. světové války	8
1.1 Vznik Komunistické strany Itálie	8
1.2 2. světová válka a odboj	10
2. Vývoj po II. světové válce	15
2.1 „Nová strana“ Palmira Togliattiho	16
2.2 PCI v opozici	22
2.3 Atentát na Togliattiho a následný vývoj	25
2.4 Postoj PCI k XX. Sjezdu KSSS a událostem v Maďarsku	28
3. Předsednictví Luigiho Longa	33
3.1 Italský 1968 a Pražské jaro	35
4. Předsednictví Enrica Berlinguera	38
4.1 Historický kompromis	41
Závěr	45
Summary	49
Použitá literatura a zdroje	50

ÚVOD

Téma, Komunistická strana Itálie a její vývoj v období mezi II. světovou válkou a historickým kompromisem, jsem si zvolila pro bakalářskou práci hlavně z důvodu mého zájmu o všeobecné dění v Itálii a speciálně o problematiku totalitních stran. Díky mým pobytům na stážích v Itálii, zvláště na jejím jihu, jsem přišla do styku s mnoha komunistickými ideami a názory zvláště u mladší italské generace. Ta žije, podle mého názoru, ve vlastním světě. Snažila jsem se pochopit jejich způsob myšlení a jednání a tehdy jsem si uvědomila, že nejdřív musím pochopit zdroj – původce jejich idejí, tedy KSI. Zkoumání Komunistické strany Itálie je podle mého názoru velmi zajímavým tématem, zvláště proto, že máme možnost srovnání. Zkušenost našich čtyřiceti let pod komunistickou nadvládou nám dává příležitost poznat do jaké míry se politika KSI shodovala s politikou KSSS, potažmo naší KSČ. V průběhu druhé poloviny 20. století se v Itálii museli podobně jako s minulostí fašistickou vypořádat i s minulostí silné komunistické strany, která byla, alespoň ze začátku, velmi orientovaná na SSSR. Proto před pádem „železné opony“ a tím i oslabení evropského komunismu nebylo příliš časté setkat se s vhodnou literaturou k tomuto tématu. Vycházely většinou jen propagandistické komunistické brožurky, tak jak je známe i my z naší historie. Od 90. let se však v Itálii rozmohl zájem právě o tato témata a o KSI nebo o témata s ní spojená není problém najít zajímavou a relevantní literaturu. U nás se sdělovací prostředky příliš tématem KSI a dalších evropských komunistických stran nezabývají. Nesetkáváme se příliš často se zmínkami o nich a pokud, tak většinou jen o vývoji v poslední době. Proto se chci ve své práci zaměřit na období po II. světové válce, abychom mohli mít o tomto tématu ucelenější obrázek. Byť se budu zabývat až poválečným obdobím, nesmím opomenout nastínit vznik strany v roce 1921 a zmínit důležitou osobnost, největšího teoretika celého hnutí – Antonia Gramsciho, který v roce 1926 v Lyonu vyhlásil teze, podle kterých se v budoucnu měla

ubírat politika KSI. Pro poválečný vývoj KSI je rovněž důležitý průběh a konec II. světové války. Konkrétně komunistický partyzánský odboj. V tomto období byla KSI postavena mimo zákon, k čemuž došlo ještě před II. světovou válkou. Pro svoji zásadní opozici vůči fašismu (na rozdíl od ostatních stran, které značně tolerovaly bývalé stoupence fašistického režimu) a díky tvrdému odboji hlavně na severu Itálie získala po válce mnoho voličů a mnoho dalších členů strany.

Hlavní otázkou, kterou se v mé bakalářské práci budu zabývat je, jaký byl vývoj Komunistické strany Itálie právě po II. světové válce, jak tato strana ovlivnila italskou domácí a zahraniční politiku. I když KSI participovala v koaličních vládách jen do roku 1947, poté, na téměř třicet let hrála zásadní roli jako strana opoziční, protože v podstatě blokovala celý systém. Není proto pochyb, že italskou politiku ovlivňovala ať už v některých případech zásadně a trvale. V období mezi II. světovou válkou a historickým kompromisem – politickou linií, navrženou generálním tajemníkem Enrikem Berlinguerem, došlo v Evropě k několika důležitým událostem a já chci mimo jiné dokladovat postoj KSI k nim. KSI vznikla jako marxistické křídlo Italské socialistické strany a proto je pochopitelné, že sledovala politiku KSSS. V rozporu mezi jugoslávským prezidentem Titem a Stalinem se postavila na stranu Stalina a po vzoru KSSS často odvrhla své vlastní členy. Nerada a až za předsednictví Enrica Berlinguera schválila vstup Itálie do NATO. Členství Itálie v Evropských společenstvích začala vnímat teprve později jako nutnou emancipaci kontinentu vůči velmocím jako jsou USA a SSSR. První roztržka KSSS a KSI vznikla až v roce 1956, při povstání v Maďarsku. To se strana rozdělila na dva tábory – jeden v čele s dosavadním generálním tajemníkem strany Palmirem Togliattim, který sovětskou intervenci schvaloval (tentýž názor sdílel mimo jiné i současný italský prezident Giorgio Napolitano) a druhý tábor, který intervenci odsoudil. Další odklon od KSSS proběhl po Pražském jaru v roce 1968. V 70. let 20. století další generální tajemník strany Enrico Berlinguer vyhlásil linii historického

kompromisu. KSI se podle ní měla snažit distancovat od násilí v povstáních, kterých nedávno byla svědkem a měla začít řešit základní sociální problémy italského lidu. Berlinguer měl obavu, aby nekompromisní postup KSI nezapříčinil stejný konec jako například v roce 1974 v Chile, kdy se po vojenském převratu proti Alliemu ujal vedení státu Augusto Pinochet. Historický kompromis byl naprosto přelomovým a do té doby nevídaným jevem. Předpokládal konsensus co nejvíce politických stran s největším zastoupením ve státním aparátu za účelem dosažení větší demokratizace především v rámci politických institucí a měl předcházet různým autoritativním snahám. Tento nový směr KSI zajistil nárůst hlasů ve volbách 1972, ale to byl poslední větší úspěch této strany. V 80. letech se strana definitivně rozštěpila a oba nové subjekty přijaly jiný název.

Je očividné, že KSI hrála v italské politice důležitou roli. Ostatně ani dnes se v Itálii nesečkáme s takovým odporem proti komunistickým idejím jako u nás. I přes tento fakt můžeme konstatovat, že měla tato strana a její působení stejné trvání jako v komunistických režimech střední a východní Evropy.

Zdroje, ze kterých budu v mé bakalářské práci čerpat jsou dosti různorodé. Jedná se jak o monografické materiály přímo z období, kterým se budu zabývat, tak o díla moderních autorů – politologů či historiků, kteří se zpětně snaží zaměřit na nějaké určité téma s KSI spojeným. V závěru práce se budu snažit tyto pohledy shrnout, abychom dostali ucelený přehled o vývoji KSI a o jejím postavení na italské politické scéně.

1. Komunistická strana Itálie do konce

2. světové války

Byť se tato práce má zabývat Komunistickou stranou Itálie v období po 2. světové válce, musíme mít na paměti, že tato strana existovala již dříve, jako oficiální strana, ještě před 2. světovou válkou a velkou měrou ovlivnila průběh války a jistě přispěla k osvobození Itálie. Připadá mi nezbytné nastínit vývoj Komunistické strany Itálie od jejího vzniku a v průběhu 2. světové války do té míry, abychom pochopili návaznosti na období, kterým se bude zabývat tato práce.

1.1 Vznik Komunistické strany Itálie

Komunistická strana Itálie P.C.d'I. (*Partito Comunista d'Italia*), vznikla odštěpením přesvědčených leninistů z Italské socialistické strany PSI (*Partito socialista italiano*) během Livornského kongresu, který se konal 21. ledna 1921.¹ K odchodu komunistů ze socialistické strany došlo kvůli slavným 21 moskevským podmínkám². Ty jasně vymezovaly rozdíl politických pozic revolucionářů od reformistů a ustavovaly podmínky pro vstup do komunistické Internacionály, která měla za hlavní cíl rozšíření revoluce proletariátu po celém světě. Socialistický kongres $\frac{3}{4}$ většinou odmítl vyloučit členy reformního proudu strany, tak, jak to předpokládaly podmínky pro vstup do komunistické Internacionály.³ To byl tedy hlavní důvod rozkolu mezi komunisty a PSI. Menšina, která z PSI odešla, byla složena ze skupiny vedenou Amadeem

¹ SALVADORI, M. L. (1999). *La Sinistra nella storia italiana*. Roma-Bari: Editori Laterza, str. 54.

² Na 2. kongresu Komunistické Internacionály v červenci 1920 v Moskvě Lenin formuloval tyto podmínky pro vstup do KI. Viz: http://www.pciml.org/italiano/archivio_congressi_TI/1920_8_6_tesi.htm

³ SALVADORI, M. L. (1999). *La Sinistra nella storia italiana*. Roma-Bari: Editori Laterza, str. 54 – 58.

Bordigou, který jako první řídil novou komunistickou stranu. Dále ze skupiny kolem časopisu *Ordine Nuovo* Antonia Gramsciho, Palmira Togliattiho, Umberta Terraciniho a Angela Tascy a také z maximalistického proudu, do kterého patřili např. Andrea Marabini a Antonio Graziadei a velká většina Mládežnické socialistické federace FGS (*Federazione giovanile socialista*).⁴

Nová strana P.C.d'I. byla malá a sektářská. Její politická linie byla založená na vyloučení jakéhokoli typu spolupráce se socialisty. Její vůdce Amadeo Bordiga chtěl elitistickou revoluční stranu, i kdyby to mělo znamenat politickou izolaci. To však vyvolalo první třenice s komunistickou Internacionálou.⁵

Ve volbách v roce 1921 získala P.C.d'I. 4,6% hlasů a 15 mandátů v parlamentu.⁶ V roce 1926 byla P.C.d'I. zakázána fašistickou vládou Benita Mussoliniho, ale ve své činnosti stále pokračovala v ilegilitě. V roce 1926 její levé křídlo vedené Amadeem Bordigou bylo ve vnitrostranickém boji nakonec poraženo a nahrazeno novým vedením pod Antoniem Gramscim, který byl podporován Komunistickou Internacionálou. Stalo se to na konferenci v Lyonu⁷, kde Gramsci formuloval svůj soubor tezí, jimiž vyjádřil programové východisko strany.

P.C.d'I. byla potlačena fašistickým režimem 5. listopadu 1926⁸, ale ve své činnosti pokračovala v ilegilitě zčásti na území Itálie, kde byla jedinou funkční antifašistickou stranou, i když jen na nízké úrovni, zčásti v zahraničí, zvláště ve Francii a SSSR. Po uvěznění Antonia Gramsciho fašistickým režimem se jedním z nejvlivnějších představitelů strany stal Palmiro Togliatti. V roce 1927 se dostal do vedení strany, kde zůstal až do konce svého života. Palmiro Togliatti začal posilovat vztahy se Sovětským Svazem a roku 1926 odjel do Moskvy jako zástupce své strany v III. Internacionále, ve které se v roce 1937 stal předsedou. V roce 1929 se však vztahy P.C.d'I. se SSSR

⁴ Organizace strany PSI.

⁵ DE GRAND, A. (1989). *The Italian Left in the twentieth century: A History of the Socialist and Communist Parties*. Indiana University Press, str. 49

⁶ SALVADORI, M. L. (1999). *La Sinistra nella storia italiana*. Roma-Bari: Editori Laterza, str. 56.

⁷ III. Sjezd P.C.d'I.

⁸ Rada ministrů zavedla tvrdá nařízení: okamžité rozpuštění stran a antifašistických hnutí, cenzura tiskovin neloajálních k fašistickému režimu atd.

zhoršily, když Palmira Togliattiho na postu zástupce P.C.d'I. v Moskvě vystřídal Angelo Tasca, který se stavěl na stranu leadera reformního proudu KSSS Nikolaje Bucharina proti Stalinovi. Tím se celá politická linie P.C.d'I. stala terčem kritiky KSSS, a proto Togliatti vyloučil Tascu a znovu stranu srovnal podle Stalinových stanovisek.

S růstem nacistického nebezpečí komunistická Internacionála změnila strategii a mezi roky 1934 a 1935 zavedla linii, která předpokládala, že se do jediné lidové fronty spojí všechny síly v boji proti fašismu. Práce Togliattiho a Ruggera Grieca, který řídil komunistickou stranu od roku 1934 do 1938, přinesla své ovoce. V srpnu 1934, byl podepsán sjednocovací pakt mezi socialisty a komunisty, kteří, i přes rozdílnost postojů a názorů, znovuotevřeli dialog mezi oběma dělnickými stranami, i když si nadále ponechaly svoji autonomii.

1.2 2. světová válka a odboj

Politická linie P.C.d'I. se dostala do další krize následkem uzavření paktu Ribbentrop-Molotov v roce 1939. Italská antifašistická jednota se absolutně odmítala smířit s paktem uzavřeným mezi Sověty a nacisty. P.C.d'I. se však tehdy musela podřídit stanoviskům komunistické Internacionály. Čest strany odsouzením paktu hájili pouze někteří členové vedení jako například Camilla Ravera. Ti však byli následkem toho z komunistické strany vyloučeni.⁹ Situace ve straně se zhoršila, když se kvůli německé invazi do Francie P.C.d'I. dostala do ilegality i v Paříži. Togliatti byl ve Francii uvězněn, ale protože ho nikdo nepoznal, tak ve vězení strávil jen pár měsíců. Poté znovu odešel do Moskvy, kde mu Komunistická Internacionála svěřila samostatné vedení P.C.d'I..

⁹ SALVADORI, M. L. (1999). *La Sinistra nella storia italiana*. Roma-Bari: Editori Laterza, str. 89.

Situace uvnitř strany P.C.d'I. se zklidnila teprve následkem vyhlášením války Benita Mussoliniho Francii a Anglii v roce 1940.¹⁰ To uvolnilo napětí ve straně, která byla nucena se zabývat nastalou situací a vytvořit novou antifašistickou jednotu, jež byla zpečetěna v roce 1941 v Toulouse dohodou mezi P.C.d'I., PSI a Hnutím spravedlnosti a svobody GL (*Giustizia e Libertà*)¹¹. P.C.d'I., také díky důležité práci Umberta Massoly, člena vedení komunistické strany, začala na území Itálie od 1941 znovu organizovat svou ilegální síť a dávat o sobě vědět. Bylo to také pomocí rozšiřování věstníku Sešit pracujícího (*Quaderno del lavoratore*), jímž byly šířeny oficiální stanoviska strany, diktované přímo Togliattim prostřednictvím Rádio Moskva. Ve stejnou dobu se také začaly pozvedat další malé skupiny, které, často s vlastní politickou linií, pokračovaly v boji proti fašismu. Dne 15. května 1943 strana, vzápětí po rozpuštění komunistické Internacionály, přijala název Italská komunistická strana PCI (*Partito Comunista Italiano*).

Italský odboj (*Resistenza italiana*), nazývaný také Partyzánský odboj (*Resistenza partigiana*) zkráceně Odboj, vznikl ze společného úsilí jednotlivců, stran a hnutí hlavně jako reakce na události z léta 1943¹², vyhlášení příměří z 8. září¹³ a následnou invazi vojsk nacistického Německa do Itálie. Spojili se do opozice, ať už vojensky nebo jen politicky, nejen proti okupantům, ale i proti tzv. Republice Saló RSI (*Repubblica di Saló – Repubblica sociale italiana*)¹⁴. Toto odbojové hnutí bylo širším evropským fenoménem, protože také v ostatních evropských zemích se tvořily podobná národní odbojová hnutí proti nacistické okupaci. Jediné síly Odboje, které od počátku udržovaly nějakou, i když labilní ilegální strukturu ve vlasti, byly ty komunistické. Až teprve postupem času začalo v odbojovém hnutí spolupracovat a spolupůsobit mnoho stran, které by byly za normálních okolností proti sobě v opozici (katolíci,

¹⁰ PIAZZA, A.R., GLIOZZI, G. (1994). *Storia oggi*. Petrini Editore, str. 351

¹¹ Revoluční, antifašistické hnutí, které mělo sdružovat nekomunistické síly proti fašismu.

¹² 25. července 1943 byl Benito Mussolini uvězněn a na jeho místo předsedy vlády byl dosazen maršál Pietro Badoglio. Viz: PIAZZA, A.R., GLIOZZI, G. (1994). *Storia oggi*. Petrini Editore, str. 365

¹³ Generál Badoglio oficiálně vyhlásil příměří podepsané v Cassibile se Spojeneckými vládami a ukončení vojenského spojení s nacistickým Německem. Viz: PIAZZA, A.R., GLIOZZI, G. (1994). *Storia oggi*. Petrini Editore, str. 365

¹⁴ Oblast v Severní Itálii v čele s Mussolinim, která sloužila nacistům pro kontrolu území, které ještě nebylo obsazeno Spojenci.

komunisté, liberálové, socialisté, azionisté¹⁵, monarchisté). Ilegální aktivisté tak vstoupili do vzájemného kontaktu, v čemž byly často podporovány angloamerickými silami, které je leckdy pomáhaly i vyzbrojit a zásobovat.

Partyzánské hnutí, dříve seskupené do samostatných skupin, se úspěšně zorganizovalo do Výboru pro národní osvobození CLN (*Comitato di liberazione nazionale*)¹⁶, do brigád a divizí, jako např. Brigate Garibaldi, založené na iniciativách PCI, Brigate Matteotti, spojené s PSI, Brigate Giustizia a Libertà, spojené s Partito d'Azione¹⁷ a další.

Během Odboje působily ještě další ilegální skupiny, které neměly příliš velký význam, protože byly roztržštěné na malé nekoordinované buňky neschopné napadnout nebo alespoň jiným způsobem ohrozit italský fašistický režim. Jejich aktivita měla spíše ideologický obsah a omezovala se na hojnou produkci tiskovin, zvláště mezi nepočetnou komunitou italských antifašistických exulantů.

Partyzánskému boje v Itálii se účastnili také někteří němečtí dezertéři, jejichž počet je těžko zjištělný, protože používali fiktivní jména, aby zabránili represím proti svým rodinám žijícím v Německu. Jejich bývalé vojenské oddíly je často považovaly za nezvěstné a ne za dezertéry.

Následně po vyhlášení příměří vypukla na severu Itálie "partyzánská válka". Aktivita Italského odboje se zaměřovala na vlasteneckou osvobozenou válku proti fašistům, ale ve skutečnosti měla za následek vypuknutí války proti příslušníkům RSI. Docházelo k různým ozbrojeným povstáním vedeným Výborem pro národní osvobození severní Itálie CLNAI (*Comitato di liberazione nazionale Alta Italia*)¹⁸, která umožňovala převzít kontrolu nad vedením měst na severu Itálie a osvobodit je od nacistických okupantů. To byla poslední oblast ještě okupovaná německými vojsky, která se

¹⁵ Příznivci Strany činu (Partito d'Azione)

¹⁶ Ilegální organizace, kde se spojovaly všechny síly Odboje proti fašistickému režimu, nacistickým okupantům...

¹⁷ Strana činu - republikánská a sociálně liberální. Vznikla z původního politického hnutí z období Risorgimenta, které bylo založeno Giuseppe Mazzinim. Mezi známé představitele této strany patří například italský ex-prezident Carlo Azeglio Ciampi nebo politolog Norberto Bobbio.

¹⁸ Organizace, která vznikla z CLN, když byl jih Itálie obsazen Spojenci. Alta Italia (Vysoká Itálie) proto v tomto přídě vyjadřuje geograficky Sever Itálie, kde organizace působila.

postupně vracela zpět do Německa. Právě ve městech se začaly vytvářet ilegální partyzánské jednotky nazvané Skupiny patriotické akce GAP (*Gruppi di azione patriottica*), složené z několika málo členů, připravených vyvíjet sabotážní akce a bojůvky včetně politické propagandy. Vedle nich, v hlavních městských centrech¹⁹ vznikly uvnitř továren Oddíly patriotické akce SAP (*Squadre di azione patriottica*). Byly to velké skupiny, které podporovaly bojující partyzánské formace, se specifickým cílem - umožnit co nejširší účast lidí na povstání. Váha PCI v Itálii rostla také proto, že na severu Itálie válka s Němci a s fašisty RSI nebyla ještě dobojována. Na podzim 1943 komunističtí bojovníci tvořili převážnou část ilegálních skupin italského odboje, organizovaní v *Brigate Garibaldi* v horách a skupin GAP a SAP ve městech. Kromě ozbrojeného boje, pokračovala PCI ve svojí politické práci tím, že se angažovala v organizování dělníků a podporovala stávky a nepokoje, zvláště v prvních měsících roku 1944.

V Italském odboji byly dva hlavní myšlenkové směry. Pro ten první představoval Odboj druh ozbrojené síly "nového Risorgimenta", který měl za cíl vytlačit z Itálie nacistické Němce a přesvědčit jejich italské fašistické spojence, aby obnovili před-fašistický režim, nebo alespoň zavedli režim liberální a demokratický, založený na parlamentní demokracii západního typu. Druhý směr byl více zaměřený nalevo, přesněji řečeno, byl prosovětský. Ten považoval vojenské vítězství za pouhý předstupeň pro vznik nového politického řádu založeného na platformě socialismu nebo komunismu tak, jak k tomu mělo dojít v zemích, které na konferenci v Jaltě byly přiřčeny pod sovětskou sféru vlivu. Ve skutečnosti tento myšlenkový směr nebyl sdílený ani všemi italskými socialisty ani všemi komunisty. Komunisté, zvláště pak Palmiro Togliatti, od roku 1944 zmírňovali politickou linii PCI. Vyhlášení války Badogliovy vlády Německu²⁰ postavilo PCI na rozcestí: zda má strana pokračovat v linii opozice proti Badogliovi a monarchii nebo přijmout podporu Badogliově vládě. Dne 4. března 1944 se Togliatti osobně setkal se Stalinem, který doporučil variantu jistější pro udržení národní jednoty – uznání Badogliovy vlády. Dne 27. března

¹⁹ Např. Miláno, Torino a Janov.

²⁰ Dne 13. října 1943, od Spojenců obdržel pro Itálii titul „spolubojovníka“.

se Togliatti vrátil do Itálie a na popud SSSR podnikl tzv. Salernský obrat (*Svolta di Salerno*)²¹. V ní si PCI schválila svůj vstup do vlády, stále však upřednostňující republikánské zřízení nad monarchií.²² Tím, že PCI vstoupila do vlád sestavených Badogliem (22.4.1944 – 8.6.1944) a socialistickým reformistou Ivanoem Bonomim (18.6.1944 – 19.6.1945)²³, chtěla ukázat svou snahu stát se odpovědnou a zakladatelskou silou italské demokracie. Aby se mohla stát takovou stranou, bylo nutné, aby byla postavena na jiných základech než dosud a transformovala se v novou, moderní masovou stranu s hlubokými kořeny v oblasti práce a blízkou společností. Strana proto začala podporovat růst své organizace, která se vyvíjela ve všech italských městech, tak nábor členů. Jejich počet vzrostl z 500.000 v roce 1944 na více jak 2.000.000 po roce 1945²⁴, což způsobilo, že se stala největší komunistickou stranou v západní Evropě. Mezi některými komunistickými bojovníky byla však ještě rozšířena myšlenka "hodiny X", neboli iluze, že za togliattinským postojem akceptování kapitalistické demokracie se ukrývá mazaný taktický krok k vyprovokování, ve správné chvíli (hodina X), komunistického převratu.

K ukončení občanské války došlo 25. dubna 1945.²⁵ Bezpodmínečná kapitulace německé armády byla vyhlášena 29. dubna.²⁶ Dne 2. května britský generál Alexander nařídil demobilizaci partyzánských skupin a složení zbraní. Pořádek byl nastolen a z části partyzánských sil byla vytvořena "pomocná policie".

²¹ Zlom, kdy Togliatti navrhl přehodnocení monarchie a samotného Badoglia anti-fašistickými stranami a podpořit tak vytvoření vlády složené ze všech sil CLN.

²² Viz ŠTĚPÁNOVÁ, Martina. *Italská Komunistická strana 1943 – 1947, od „obratu“ k vyloučení z vlády*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, 2005. Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Oldřich Tůma, str. 15-18

²³ Viz <http://www.governo.it/Governo/Governi/governi.html>.

²⁴ HÁJEK, M. (1957). *Itálie v druhé etapě všeobecné krise kapitalismu*. Rudé právo, str. 12.

²⁵ Benito Mussolini byl nucen utéct v přestrojení za německého vojáka do Švýcarska, ale po dvou dnech byl zajat a o den později popraven. PIAZZA, A.R., GLIOZZI, G. (1994). *Storia oggi*. Petrini Editore, str. 366.

²⁶ Jednalo se o kapitulaci v Itálii a Rakousku, která vstoupila v platnost 2.5.1945.

2. Vývoj po 2. světové válce

Vůdčí strany Odboje spojené v CLN, které byly za války v ilegalitě, později po válce již samy za sebe, tvořily první společné vlády. Byly to vlády přechodného období dosazené CLN, které vládly Itálii od konce války do prvních demokratických poválečných voleb v roce 1946. Od 18. června 1944 do 19. června 1945 to byla vláda Ivanae Bonomiho a od 21. června 1945 do 8. listopadu 1945 vláda Ferruccio Parriho²⁷.

Po osvobození tyto vlády kontrolovaly civilní a vojenský aparát státu a dále kontrolovaly síly Odboje²⁸. Dá se konstatovat, že měly tedy docela široké až autoritativní pravomoci. Vlády CLN přijaly řadu opatření k identifikování a potrestání těch, kteří byli odpovědní za krutosti způsobené během války. Byly vytvořeny vyšetřovací a soudní orgány k potrestání válečných zločinů. Následně, během poválečné "normalizace"²⁹, také velké množství partyzánů podstoupilo vyšetřovací procesy ve věci masakrů a vraždění, které se děly během osvobození.³⁰

Docházelo k projevům aktů msti na těch, kteří byli považováni za odpovědné za události, které se staly během války. Důvody tohoto chování byly různé. V některých případech se můžeme domnívat, že se partyzáni báli, že ze strany státu nedojde k účinnému potrestání viníků, nebo že nedojde k vůbec žádnému potrestání těch, kteří během války vykonávali krutosti na italském lidu. Odtud tedy pramenilo přání tzv. "paušální spravedlnosti".³¹ Obavy z nedostatečného vyrovnání se s minulostí, se často jevily oprávněné. Následující vlády prováděly velmi mírnou defašizaci zvláště ve veřejné správě, vyvolanou politickou potřebou udržet národní smír. Vyvrcholilo to amnestií podepsanou ministrem spravedlnosti Palmirem Togliattim 22. června 1946

²⁷ Viz <http://www.governo.it/Governo/Governi/governi.html>.

²⁸ což dělal CLN již od začátku.

²⁹ Odstraňování následků II. světové války

³⁰ Téma perzekuce partyzánů ze strany demokratické republiky se stalo hlavním motivem levicové propagandy.

³¹ Viz: ŠTĚPÁNOVÁ, Martina. *Italská Komunistická strana 1943 – 1947, od „obratu“ k vyloučení z vlády*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, 2005. Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Oldřich Tůma, str. 32

následovanou, 7. února 1948, ještě dekretem náměstka předsedy vlády Andreottim, jímž se dodatečně rušily ještě další rozsudky po amnestii.³²

Dne 10.12.1945 musel Ferruccio Parri uvolnit post předsedy vlády Alcide de Gasperimu, představiteli strany DC.³³ Ten dovedl Itálii k prvním poválečným demokratickým volbám v roce 1946, které byly spojené s referendem o budoucím politickém zřízení státu. Republika vyhrála o cca 8% procent.³⁴

Ústavodárné shromáždění, zvolené v roce 1946, vedl Alcide de Gasperi, předseda DC, která získala 35,2% hlasů. Složené bylo z převážné většiny ze zástupců stran CLN (PSI – 20,7% hlasů, PCI – 19% hlasů)³⁵, kteří mimo jiné připravovali Ústavu Italské Republiky inspirovanou principy demokracie a antifašismu. PCI se účastnila každé vlády během národního osvobození a přechodného období od června 1944 až do května 1947.

2.1 „Nová strana“ Palmira Togliattiho

V poválečném období určil Palmiro Togliatti politický směr, který mnozí z představitelů dalších italských politických stran obviňovali z dvojakosti a falešnosti, který však spojoval nutnost konsolidace italské demokracie, revolucionářské cítění a mýtus SSSR v základech strany. Tím dosáhl zařazení PCI do Kominformy (až do jejího rozpuštění)³⁶. Strana nepovažovala za svůj strategický úkol socialistickou revoluci. Viděla svůj smysl v důsledném dokončení demokratické revoluce,³⁷ což vyžadovalo hlavně odstranit bývalé

³² Amnestie pro lidové, politické a vojenské zločiny, která nerozlišovala lehké a těžké trestné činy a osvobozovala více než 7000 fašistických představitelů. Více o ní mluví: FRANZINELLI, Mimmo (2006). *L'ammistia Togliatti. 22 giugno 1946: colpo di spugna sui crimini fascisti*. Mondadori.

³³ Viz <http://www.governo.it/Governo/Governi/governi.html>.

³⁴ DE GRAND, A. (1989). *The Italian Left in the twentieth century: A History of the Socialist and Communist Parties*. Indiana University Press, str. 104.

³⁵ KOGAN, N. (1983). *A Political History of Italy: The Postwar Years*. Praeger Publishers, str. 40

³⁶ Organizace komunistických prosovětských stran.

³⁷ SALVADORI, M. L. (1999). *La Sinistra nella storia italiana*. Roma-Bari: Editori Laterza, str. 95.

prvky feudalismu – jako např. monarchie. Nová komunistická strana se měla po válce podle Togliattiho stát velkou masovou stranou. Měla do sebe zahrnout: „*Všechny čestné pracující a obyvatelé, kteří by akceptovali politický program....Masová strana představovala stranu: která se neomezuje jen na kritiku a propagandu, ale zasahuje do života země s pozitivní a konstruktivní činností...Strana, která je schopná uvést do praxe svoji politiku...ta hluboká změna, ke které došlo v pozici dělnické třídy vzhledem k problémům národního života.*“³⁸

Základní organizační model nové strany byl založen na určité interpretaci italské historie, zestručněné v Lyonských tezích a na podpoře postavení pracujících, zatímco politická linie představovala hlavní prostředí, kde se definovala identita PCI. K tomu velmi přispěl Togliatti. Strana se zaměřovala zvláště na historii zahraniční politiky, protože byla mezi vítěznými silami, které rozhodovaly o budoucnosti Itálie. Byla u vlády a Togliatti chtěl z PCI udělat definitivně „vládní stranu“. Jeho nová strategie byla založená na odmítnutí jakékoli omezené nebo sektářské koncepci strany a naopak upřednostňoval vytváření vztahů s širokými sociálními vrstvami.³⁹

Togliatti tvrdě odsuzoval mezinárodní politiku fašismu a vyjádřil přání vytvořit svět, ve kterém by opakující se hrozba války, která by mohla zničit naši civilizaci, byla oddálena prostřednictvím spolupráce všech národů na demokratických základech rovnosti a spoluodpovědnosti, založené na všeobecném přesvědčení, že národy jsou na sobě navzájem závislé a že blahobyt a svoboda jednoho jsou neodmyslitelně spojené s blahobytem a svobodou ostatních.⁴⁰

„Spojitost těchto postojů a zájmů SSSR je evidentní jednak z ohledu na strach Moskvy o ochranu jednoty „velké aliance“ a jejího antifašistického profilu proti separátnímu míru, tak v ohledu na vůli udržet si volné ruce pro budoucí mírovou smlouvu s Itálií a předem si obstarat možnost získat podstatné

³⁸ GUALTIERI, R. (2006), *L'Italia dal 1943 al 1992*, Roma: Carocci, str. 34.

³⁹ Sani, Giacomo (1973). *La strategia del PCI e l'elettorato italiano*. Rivista italiana di scienza politica, vol.III, n.3, s.556.

⁴⁰ Z projevu Palmira Togliattiho k italské vládě 23. května 1944. Viz: GUALTIERI, R. (2004). *Togliatti nel suo tempo*. Fondazione Istituto Gramsci, str. 6.

*náhrady bezbolestnou formou.*⁴¹ Pokud se znova podíváme na postoje Togliattiho k tématům mezinárodní politiky, můžeme konstatovat, že hlavní význam přiřčený udržení „velké aliance“⁴² nebyl pouze nápomocný při obraně konkrétních zájmů SSSR, ale měl původ v autonomním vypracování témat o míru, válce a budoucnosti mezinárodních vztahů, což představovalo jeden ze základů a předpokladů jeho politiky.

„Neřekneme jediné slovo, neuděláme jediný krok, který by jakýmkoli způsobem mohl přispět k zhoršení jakýchkoli vztahů, které existují mezi velkými demokratickými národy, a zvláště těch, které musí existovat mezi italským národem a vojsky a představiteli Spojeneckých států, kteří bojují v naší zemi, aby nám zajistili svobodu, aby zničili fašismus.“⁴³ Za těmito slovy Togliattiho se neskrývala jen vůle ujistit západní mocnosti o nezasahování SSSR do jejich sféry vlivu. Nutnost uchovat jednotu „velké aliance“ představovala také hlavní argument používaný Togliattim uvnitř strany, aby zdůvodnil své postoje, zvláště v nejchoulostivějších chvílích. Při příležitosti již citované diskuze roku 1944, vysvětlil kádrům své strany, že nevstoupit do Bonomiho vlády by pomohlo těm reakcionářským silám, které chtěly vyvolat rozpory mezi lidem a spojeneckými silami, které přišly do Itálie bojovat proti fašismu a za svobodu.

Praktické důsledky této Togliattiho linie se shodovaly s vůlí Stalina posílit dohodu s anglo-americkými skupinami pro rychlé ukončení konfliktu a nutnost získat uznání teritoriálních změn a sovětské hegemonie ve východní Evropě. Dokazují to tvrdé kritiky Togliattiho ze strany jugoslávského vedení, které s jeho postoji nesouhlasilo. Jak Togliatti, tak leader jugoslávské komunistické strany Tito, se snažili založit svou politiku na národních zájmech, často proti návrhům SSSR. Tito se této linie držel a v poválečné Jugoslávii vytvořil vlastní druh komunistického režimu, otevřený k Západu, kdežto Togliatti se začal stále více přibližovat Stalinovi a jeho SSSR, což bylo právě terčem jugoslávských kritik.⁴⁴ Nebyla to však jediná věc, která rozdělovala italskou a jugoslávskou komunistickou stranu. Také šlo o mezinárodní spor

⁴¹ GUALTIERI, R. (2004). *Togliatti nel suo tempo*. Fondazione Istituto Gramsci, str. 7.

⁴² Spojenectví uzavřené Stalinem a Churchillem mezi SSSR a anglo-američany. Viz: GUALTIERI, R. (2004). *Togliatti nel suo tempo*. Fondazione Istituto Gramsci, str. 5.

⁴³ GUALTIERI, R. (2006). *L'Italia dal 1943 al 1992*. Roma: Carocci, str. 48.

⁴⁴ GUALTIERI, R. (2004). *Togliatti nel suo tempo*. Fondazione Istituto Gramsci, str. 7.

mezi Itálií a Jugoslávií o jejich společnou hranici v oblasti Terstu – tzv. Terstská otázka.⁴⁵ Každá ze zemí, jak Itálie, tak Jugoslávie trvala na přiřazení oblasti k vlastnímu státu. Italské požadavky podporovali Spojenci, zatímco jugoslávské požadavky podporoval SSSR, protože doufal, že připojením Terstu k Jugoslávii by tak mohl více rozšířit svůj vliv. Togliattioho PCI se v podstatě nikdy jasně nevyslovila pro připojení Terstu k Jugoslávii, ale podle všeho se přiklonila na stranu SSSR.⁴⁶ Nejde s jistotou tvrdit, že Togliatti podporoval jugoslávské snahy získat Terst pro sebe. „*Spekuluje se o tom, že Kardelj⁴⁷ si na Togliattim vynutil úplný souhlas s jugoslávskými tezemi.*“⁴⁸ Bylo nutné srovnat východisko, kterého se držela Jugoslávie s nacionalistickými tendencemi, které se objevovaly v italské společnosti. Podle PCI, hlavním cílem bylo stabilizovat přátelské vztahy s Jugoslávií.

Nicméně strategie tohoto období neměla představovat konečné východisko. Po vyhlášení Marshallova plánu, SSSR stáhla svojí podporu západních komunistických stran, kterou započala dříve. Nedlouho poté, na první konferenci Kominformy v září 1947, začal Stalin kritizovat jak francouzskou komunistickou stranu tak PCI pro jejich mírnost, důvěru v parlamentarismus, a podcenění svých sil. SSSR se snažila přesvědčit západní komunistické strany, aby se postavily proti Marshallovu plánu. To se víceméně podařilo a PCI v následujícím období často jednala jako obstrukční síla stavící se proti kapitalismu a amerikanismu.⁴⁹ Situace se však změnila po kritikách Ždanova na první konferenci Kominformy, který zde trval na rozdělení světa na dva protikladné bloky, na tvrdém zákroku proti parlamentarismu a vychvaloval „řecký model“ otevřené občanské války. Togliatti však nabádal italské delegáty, aby se bránili argumentem, že by nebylo příliš chytré přeměnit Itálii v druhé

⁴⁵ 1. května 1945 jugoslávští partyzáni obsadili oblast Trieste a prohlásili jeho přiřazení k Jugoslávii bez předchozího upozornění Spojenců. To vyvolalo řadu tlaků, i ze strany SSSR a Tito se rozhodl ustoupit a rozdělit Trieste na dvě zóny pod britským a pod jugoslávským velením. Ke kompletnímu vyřešení problému došlo až v roce 1975, kdy byl Terst přiřazen Itálii. Viz: *Rodinná Encyklopedie Světových dějin* (2000). Reader's Digest Výběr, str. 618.

⁴⁶ GUALTIERI, R. (2006). *L'Italia dal 1943 al 1992*. Roma: Carocci, str. 50.

⁴⁷ Edvard Kardelj-Sperans, člen jugoslávské komunistické strany, mezi lety 1948 a 1953 ministrem zahraničí.

⁴⁸ GALEAZZI, Marco (2005). *Togliatti e Tito: Tra identità nazionale e internazionalismo*. Roma: Carocci, str. 62.

⁴⁹ GUALTIERI, R. (2006). *L'Italia dal 1943 al 1992*. Roma: Carocci, str. 55.

Řecko. To přispělo k znovuprobuzení povstaleckých sil uvnitř PCI. Na návštěvě v Moskvě, v prosinci 1947, Paolo Secchia – člen povstaleckého křídla strany, prohlásil, že výzva podníčená SSSR proti Marshallovu plánu je limitovaná, a že by tu byla možnost ozbrojeného konfliktu v Itálii. Tím nepřímou obvinil Togliattiho z nadměrné opatrnosti. Stalin na to odpověděl: „*O tomto problému se shodujeme. Zhodnocení situace a Togliattiho taktika je správná. Není třeba se teď zaměřovat na povstání, ale je třeba být připraveni, pokud nepřítel zaútočí.*“⁵⁰ Tím Stalin ukázal, že by takový konflikt v tu chvíli neospravedlnil porušení rozhodnutí o rozdělení sfér vlivu v Jaltě. Podstata vztahů Togliattiho a Stalina byla udržována i po vypuknutí studené války.

V roce 1947 došlo k úplnému rozkolu politik Tita a Stalina. Byť Togliatti dříve Tita velebil a sympatizoval s ním, najednou se pro něj a pro celou PCI Tito stal „špinavým fašistou, otrokem Američanů, v podstatě se stal nepřítelem vhodným k rozdrčení.“⁵¹ Ex-partyzáni bojující na straně Itálie a PCI za války, kteří před ukončením války odešli do Jugoslávie, aby pomohli místní komunistické straně, tam byli nuceni zůstat. Dostali se do rukou jugoslávských komunistů, a protože to byli Italové a příslušníci komunistické strany, která byla proti té Titově, byli uvězněni po různých vězeních v Jugoslávii. Známé bylo např. vězení na ostrově Goli otok.⁵² Tam byli drženi v horších podmínkách, než byly v nacistických táborech za 2.světové války. Jejich vlastní strana PCI o ně nejevila zájem, protože předpokládala, že jsou ve službách jugoslávské komunistické strany.⁵³ Po Stalinově smrti, v roce 1956 se změnil směr větru a Chruščov odjel do Bělehradu, aby rehabilitoval Tita. Někteří ex-partyzáni, například Andrea Scano, se dostali zpět do Itálie a žádali o znovupřijetí do své strany PCI. Strana je většinou nechtěla přijmout nazpět, protože se situace obrátila ve prospěch Tita, který se usmířil s SSSR. PCI se ihned přizpůsobila a tím pádem si ruku podali i Tito s Togliattim.⁵⁴ Ex-partyzáni věznění v Jugoslávii byli tehdy PCI na obtíž, protože ventilovali

⁵⁰ AGA-ROSSI, E. - ZASLAVSKY, V. (1997), Togliatti e Stalin, Bologna: Mulino, str. 296.

⁵¹ PANSA, G. (2004). *Prigionieri del silenzio*. Milano: Sperling & Kupfer Editori, str. 163.

⁵² „Holý ostrov“ – dnešní součást Chorvatska.

⁵³ Jugoslávští komunisté je nutili z vězení posílat dopisy PCI s tím, že spolupracují s Titem.

⁵⁴ PANSA, G. (2004). *Prigionieri del silenzio*. Milano: Sperling & Kupfer Editori, str. 363 – 365.

skutečnosti, které poškozovaly pověst Titovy Jugoslávie. Ohrožovaly tak vztahy mezi PCI a jugoslávskou komunistickou stranou. Obnovení členství v PCI bylo tedy podmíněné slibem mlčením těchto ex-partyzánů.

Mezitím se význam PCI v Itálii ukázal při projednávání důležitých otázek ve vládě, jako byla například rolnická otázka. Postavení italských rolníků se od předválečné doby nijak zvlášť nezměnilo, naopak se zemědělství na jihu Itálie postupným pronikáním kapitalismu zhoršovalo. Přibývalo tak bezzemků, kteří přicházeli o svůj majetek a stoupala nezaměstnanost. Tím, že měla PCI ve vládě post ministra zemědělství (byl jím Fausto Gull), se jí podařilo prosadit některé z navrhovaných reforem, jako např. snížení nájemného z pozemků a tím částečně usnadnit postavení rolníků. Dalším a nejdůležitějším opatřením měl být zákon o předání neobdělané půdy do rukou rolníků. Oproti původnímu návrhu PCI se však nakonec jednalo jen o cca polovinu celkové rozlohy neobdělané půdy, což v žádném případě nemohlo uspokojit všechny. Rozdělování půdy však vyvolávalo odpor velkých latifundistů, což nakonec v roce 1946 vyvrcholilo odvoláním ministra Gully.⁵⁵ PCI se ve vládě vyslovovala nejen pro průmyslové a agrární reformy, ale i pro zákaz fašistických organizací a pro republikánskou ústavu. Pro splnění těchto cílů bylo podle PCI nutné sjednotit celou dělnickou třídu. Lze konstatovat, že komunistická strana velmi přispěla k vytvoření nové italské ústavy a později k jejímu schválení.

Spolupráci různých stran ve vládě velmi narušovala mezinárodní situace. Světovou politiku ovlivňovala studená válka, tudíž vzrůstal nátlak USA na ukončení spolupráce s komunisty v jakékoli podobě. Togliatti si to samozřejmě uvědomoval a dělal různé ústupky, aby se udržel v pozici, kde by mohl ovlivňovat vedení země a dostát tak své linii, kterou si vytyčil po návratu do Itálie v roce 1944. Jedním z takových ústupků bylo hlasování PCI pro 7.

⁵⁵ Viz: ŠTĚPÁNOVÁ, Martina. *Italská Komunistická strana 1943 – 1947, od „obratu“ k vyloučení z vlády*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, 2005. Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Oldřich Tůma, str. 24 nebo SOCHOR, P. (1958). *Italská komunistická strana v boji za mír, demokracii a socialismus*. Státní nakladatelství politické literatury, str. 18.

článek ústavy, který potvrdil platnost Lateránských dohod.⁵⁶ To vyvolalo řadu kritik od ostatních levicových stran.⁵⁷ Byl to taktický tah jímž se PCI hlavně chtěla distancovat od starého antiklerikalismu. Vyvolalo to však rozkol v PSI, od které se odtrhlo pravicové křídlo pod vedením Giuseppe Saragata. Ten založil novou Socialistickou stranu italských pracujících PSLI (*Partito socialista dei lavoratori italiani*) – později přejmenovanou na Italskou stranu sociálních demokratů PSDI (*Partito Socialista Democratico Italiano*).⁵⁸ Rozkol zapříčinil vládní krizi a v květnu 1947 byl Alcide De Gasperi nucen sestavit vládu bez PCI a PSI jen ze své křesťansko-demokratické strany a malých středových stran (PLI, PSLI a Republikánská strana PRI (*Partito Repubblicano Italiano*)).⁵⁹ PCI se konsolidovala, po rozkolu socialistů v roce 1947, jako druhá nejsilnější strana italské demokracie po DC.

2.2 PCI v opozici

Nadcházející volby v roce 1948 byly poznamenány kontrastem mezi svobodou a komunismem, nebo-li mezi USA a SSSR. V předvolební kampani vystupovala DC právě proti PCI a vyzvedávala do popředí svou proamerickou orientaci, která byla v Itálii zakořeněna. Za fašistického režimu mnoho Italů emigrovalo právě do USA a američtí spojenci během války podporovali italské obyvatelstvo nejen vojensky, ale i materiálně. Těsně před volbami dokonce DC vybízela voliče, aby volili proti PCI dáním hlasu jejich straně. PCI se proto spojila s PSI a PSIUP do jednotného uskupení s názvem Demokratická lidová fronta FDP (*Fronte Democratico Popolare*) ve snaze získat tímto způsobem většinu. Demokratická lidová fronta však byla poražena DC. Získala jen 31%

⁵⁶ Dohody podepsaná 11. února 1929 mezi Mussolinim a kardinálem Gasparriem, která potvrdovala Vatikán jako suverénní papežský stát jako subjekt mezinárodních vztahů. Viz: PIAZZA, A.R., GLIOZZI, G. (1994). *Storia oggi*. Petrini Editore, str. 315.

⁵⁷ SALVADORI, M. L. (1999). *La Sinistra nella storia italiana*. Roma-Bari: Editori Laterza, str. 110.

⁵⁸ SALVADORI, M. L. (1999). *La Sinistra nella storia italiana*. Roma-Bari: Editori Laterza, str. 111 - 113.

⁵⁹ Viz: <http://www.governo.it/Governo/Governi/governi.html>

hlasů oproti 48,5% hlasů pro DC.⁶⁰ Výsledky voleb potvrdily, že značná část dělnické třídy a většina dalších sociálních vrstev stále tvoří voličskou základnu DC.⁶¹ Základním problémem, který v tomto období muselo vedení PCI překonat bylo, jak odloučit katolické masy jejich straně. To podle vedení PCI mohli dokázat: „*ukázáním části základny DC a jejímu voličstvu, že mají mnohem více společných zájmů s komunisty, než s pravicovým křídlem jejich strany.*“⁶² PCI, aby udělala stranu přijatelnou pro širší okruh voličů, byla ochotná nezdůrazňovat jisté rozpory nebo minimalizovat témata, která měla příliš revoluční charakter. Změna postoje strany vůči jiným sociálním vrstvám, než byly ty dělnické, byla umožněna, aniž by narušila původní ideologii, revizí pojetí společnosti a určení nového soupeře. Tím se v tomto období PCI definovala téměř jako stranu „*pigliatutto*“⁶³, vzhledem k tomu, že zájem strany zahrnoval všechny složky společnosti. Je to možné říci díky tomu, že masové strany předpokládají model „*pigliatutto*“ a PCI se k němu velmi blížila.⁶⁴ Sociální vrstvy, které se staly cílem pronikání strany, představovaly mnohem širší cíl než tradiční základna strany. Tím, že neexistovala žádná ideologická omezení co se týče cílených sociálních vrstev, hledání nových sil se může ubírat slibnějším směrem nezávisle na umístění těchto sektorů v systému stratifikace společnosti. Umožnilo to využití organizačních schopností PCI a využití příznivých politických podmínek, které by jinak zůstaly nevyužité. V tomto světle vypadala PCI jako flexibilní a přizpůsobivá strana k různým politickým kontextům, což jí přineslo během příštích let slušný volební úspěch.⁶⁵

Na VI. Sjezdu PCI byla řešena právě otázka předchozích voleb a bylo nutné přijmout nějaká rozhodnutí o budoucím postupu. „*Uběhlo několik měsíců od prvního sjezdu Kominformy a těžké sovětské kritiky, která padly na hlavu*

⁶⁰ Sani, Giacomo (1973). La strategia del PCI e l'elettorato italiano. Rivista italiana di scienza politica, vol.III, n.3, str. 555.

⁶¹ Sani, Giacomo (1973). La strategia del PCI e l'elettorato italiano. Rivista italiana di scienza politica, vol.III, n.3, str. 563.

⁶² Sani, Giacomo (1973). La strategia del PCI e l'elettorato italiano. Rivista italiana di scienza politica, vol.III, n.3, str. 557.

⁶³ Což se dá přeložit jako catch-all party.

⁶⁴ Sani, Giacomo (1973). La strategia del PCI e l'elettorato italiano. Rivista italiana di scienza politica, vol.III, n.3, str. 558 – 562.

⁶⁵ Sani, Giacomo (1973). La strategia del PCI e l'elettorato italiano. Rivista italiana di scienza politica, vol.III, n.3, str. 565 – 566.

Togliattiho zatěžovaly průběh prací: hranice italské cesty k socialismu narysované v předešlých čtyřech letech se citlivě odsunuly. Porážka Lidové Fronty byla, pro PCI, potvrzením imperialistické ofenzivy válečného štváče USA, o čemž mluvil Ždanov v Kominformě, a potřeby udělat hranici „ostatnými dráty“ kolem SSSR. Je možné, že na tomto sjezdu a po 18. dubnu, si někdo mohl myslet, že bude třeba přijmout opačný postoj. Ale nikdo o tom nemluvil. Nicméně kominformské řešení nebylo pojato do hloubky. I přes přechod PCI a PSI do opozice, což byla opozice docela tvrdá, a přes velikost sociálních rozdílů, Togliatti pokračoval v dialogu s dalšími politickými silami, aby pomohl dokončit sepsání nové Ústavy.“⁶⁶

Mezitím 1. ledna 1948 vstoupila v platnost nová italská ústava. Byla do ní vložena celá řada opatření, která byla výsledkem boje za demokracii a pokrok. Byly tam zakotveny demokratické svobody, právo na práci, zákaz fašistických stran a další pokroková ustanovení, tak jak předpokládala PCI. Ústava také mimo jiné, z části na popud komunistické strany, přiznávala nutnost některých reforem v oblasti průmyslu a zemědělství. PCI při projednávání ústavy odkládala stranou náboženské otázky, protože nechtěla vyvolat názorovou roztržku. PCI podporovala parlamentní zřízení republiky a souhlasila s tím, že se ústava nikdy nestane socialistickým dokumentem.⁶⁷ Komunisté chtěli zajistit takové politické zřízení, které by je nevyloučilo z politického života země: „žádná ústavní norma nezaručuje nám sama o sobě demokratický a sociální pokrok, jestliže organizující a uvědomělá síla pracujících mas nebude umět vést celou zemi cestou toho pokroku a rozdrtit odpor reakce“⁶⁸, což Togliatti považoval za svůj úkol.

⁶⁶ MACALUSO, E. (2003). *50 anni del PCI*. Soveria Mannelli: Rubettino, str. 81.

⁶⁷ DE GRAND, A. (1989). *The Italian Left in the twentieth century: A History of the Socialist and Communist Parties*. Indiana University Press, str. 109.

⁶⁸ SOCHOR, P. (1958). *Italská komunistická strana v boji za mír, demokracii a socialismus*. Státní nakladatelství politické literatury, str. 21.

2.3 Atentát na Togliattiho a následný vývoj

Výsledek posledních parlamentních voleb posílil vládní blok, ale zase neodstranil úplně levicové síly z politického života Itálie, jak se o to pokoušely „reakční síly“.⁶⁹ Naopak, v následujících květnových prezidentských volbách levice ukázala, že má stále vliv na politický život. V prvním kole prezidentských voleb neprošel žádný kandidát. Až ve čtvrtém kole byl zvolen Luigi Einaudi, který byl vcelku apolitický a konzervativní.⁷⁰ Tím, že prezidentské volby měly tak nesnadný průběh, se ukázalo, že italské reakční síly nejsou tak silné, jak se to jevílo po parlamentních volbách.

V období po parlamentních volbách se komunistická strana dostávala do izolace.⁷¹ Ředitel pravicově socialistického listu *Umanità* dokonce otiskl článek, který žádal aby: „*Togliatti byl postaven ke zdi, a to nejen slovy...*“⁷² Dne 14. července 1948, když Togliatti vycházel z budovy Parlamentu, byl vážně zraněn střelbou z pistole mladého člena Italské liberální strany PLI (*Partito Liberale Italiano*), sympatizanta extrémní pravice, Antonia Pallantea. On sám později prohlásil, že: „*jednal z pohnutky své mysli, která poznala, že Togliatti je jeden z nejhorších nepřátel země.*“⁷³ Atentát byl v podstatě vyvrcholením protikomunistické aktivity, která byla v té době v Itálii vyvíjena zvláště reakčními silami. Člen vedení PSI Sandro Pertini obžaloval vládu z morální odpovědnosti za atentát. Ve stejný den, kdy se atentát odehrál, vypuklo po celé Itálii velké protestní hnutí, o čemž prohlásil tehdejší tajemník PCI Paolo Secchia: „*V dějinách italského dělnického hnutí nedošlo ještě nikdy k tak spontánní, tak jednomyslné a tak mohutné generální stávce, jakou byla generální stávka 14. – 16. července 1948.*“⁷⁴ Docházelo k násilným dělnickým stávkám v mnoha městech, byla zablokována železnice. Země se nacházela

⁶⁹ Označení komunistické strany pro stranu DC a její spojence

⁷⁰ SOCHOR, P. (1958). *Italská komunistická strana v boji za mír, demokracii a socialismus*. Státní nakladatelství politické literatury, str. 23.

⁷¹ DE GRAND, A. (1989). *The Italian Left in the twentieth century: A History of the Socialist and Communist Parties*. Indiana University Press, str. 115.

⁷² HÁJEK, M. (1957). *Itálie v druhé etapě všeobecné krise kapitalismu*. Rudé právo, str. 21.

⁷³ MICHELI, Guido (2004). *L'attentato a Togliatti visto attraverso "L'Unità" e il "Corriere della Sera"*. Bologna: Università degli Studi di Bologna. Relatore: Valerio Rutelli, str.1.

⁷⁴ ČIHÁK, J. (1952). *Stručný nástin dějin komunistické strany Itálie*. Praha: Svoboda, str. 107.

skoro na pokraji další občanské války. Ministr vnitra Mario Scelba musel udělit rozhodovací práva prefektům měst, aby stávkám zabránili. Také Togliatti po operaci uložil svému zástupci Secchiovovi, který mezitím vedl stranu s Luigi Longem, aby zastavil stávky. Masové povstání komunistických organizací tak bylo zastaveno a země se mohla vrátit do normálního stavu poté, co se komunistické špičky angažovaly ve prospěch obnovy kontroly.⁷⁵

Zažehnání konfliktu představovalo základní krok ke zmírnění sociálních konfliktů v rámci celé země, které se v té době objevovaly stále častěji. Také pro samotnou PCI představoval základní etapu cesty k přistoupení, tentokrát nejen formálnímu, k hodnotám demokracie a institucí na ní založených. Byl to proces, který z PCI udělal jednu z rozhodujících sil zastupujících demokracii v Itálii.

Následně však De Gasperiho vláda vydala zákon proti stávkovému hnutí, zákon o zákazu obsazování neobdělané půdy, což postihovalo hlavně jihoitalské bezzemky. Návrhy proti-odborového a tiskového zákona byly staženy z jednání Parlamentu, protože vyvolaly velikou nespokojenost.⁷⁶ I přes mírovou smlouvu podepsanou po válce, začala De Gasperiho vláda postupně posilovat italskou armádu a zapojila Itálii v dubnu 1949 do vojenského Severoatlantického paktu, což bylo v červenci potvrzeno parlamentem. USA si na italském území zajistily základny pro své jednotky. S tím samozřejmě nesouhlasila Togliattiho PCI a podněcovala lid k boji proti „americkému imperialismu“⁷⁷ a zatahování Itálie do válečných bloků, které by mohly zemi ohrozit. Snažila se situaci zvrátit posíláním různých petic proti Severoatlantickému paktu, což však v konečné podobě nemělo valný smysl.⁷⁸

Nespokojenost s vládním politikou dosahovala vrcholu na začátku 50. let. Togliatti na sjezdu PCI varoval před proamerickou politikou a nabádal italský pracující lid, že jejich hospodářské a politické požadavky nemůže uskutečnit reakční, proamerická vláda. Před nadcházejícími volbami

⁷⁵ DE GRAND, A. (1989). *The Italian Left in the twentieth century: A History of the Socialist and Communist Parties*. Indiana University Press, str. 117 - 118.

⁷⁶ SOCHOR, P. (1958). *Italská komunistická strana v boji za mír, demokracii a socialismus*. Státní nakladatelství politické literatury, str. 24.

⁷⁷ Dle komunistické rétoriky.

⁷⁸ DE GRAND, A. (1989). *The Italian Left in the twentieth century: A History of the Socialist and Communist Parties*. Indiana University Press, str. 119.

zdůrazňoval, že je nutné: „zřít se všech mimořádných vojenských výdajů, dokud by nebyla přijata opatření k nápravě škod způsobených národním hospodářství politikou zaměřenou na válku, odstranit jakoukoli diskriminaci v mezinárodních vztazích k Sovětskému Svazu, zemím lidové demokracie, Čínské lidové republice a jiným zemím, odstranit jakoukoli diskriminaci mezi občany a obrátit politiku vlády k dodržování ústavy.“⁷⁹ Togliatti také změnil postoj a byl ochotný podpořit jakoukoli vládu, která by takto radikálně změnila zahraniční politiku. Togliattiho mírová výzva měla v Itálii velký ohlas, protože v obecních volbách mezi lety 1951 a 1952 vládní strany ztratily mnoho hlasů a naopak levicové síly zaznamenaly značný úspěch. V roce 1951 vstoupila Itálie do Montánní unie a v roce 1952 podepsala smlouvu o Evropském obranném společenství (EOS), což ještě více podnítilo PCI razantně se postavit proti vládnímu bloku.⁸⁰

Uvedený vývoj situace vedl De Gasperiho VII. vládu k tomu, aby vypracovala nový volební zákon pro nadcházející parlamentní volby. Ten byl známý jako „legge truffa“ a zajišťoval straně, která získá v parlamentních volbách nadpoloviční většinu hlasů, prémii ve větším počtu poslaneckých mandátů. Původní návrh DC byl, aby strana získala 2/3 zastoupení, což však nebylo parlamentem přijato, protože ostatní strany se obávaly, že v případě vítězství DC bude mít vláda přílišnou moc. Proto bylo schváleno, že pokud strana dostane nadpoloviční většinu hlasů, získá 65% všech mandátů.⁸¹ V parlamentních volbách v červnu 1953 však blok DC nezískal nadpoloviční většinu – jen 40,1% hlasů, zatímco PCI a PSI od posledních voleb posílily. PCI získala 22,6% a PSI 12,7% hlasů.⁸² V italském politickém životě došlo tedy k výraznému posunu doleva, což se projevilo i při sestavování vlády. De Gasperi vytvořil novou vládu až měsíc po volbách, ta však byla po několika

⁷⁹ SOCHOR, P. (1958). *Italská komunistická strana v boji za mír, demokracii a socialismus*. Státní nakladatelství politické literatury, str. 27-28.

⁸⁰ DE GRAND, A. (1989). *The Italian Left in the twentieth century: A History of the Socialist and Communist Parties*. Indiana University Press, str. 119.

⁸¹ DE GRAND, A. (1989). *The Italian Left in the twentieth century: A History of the Socialist and Communist Parties*. Indiana University Press, str. 120.

⁸² Sani, Giacomo (1973). La strategia del PCI e l'elettorato italiano. *Rivista italiana di scienza politica*, vol.III, n.3, str. 555.

málo dnů v parlamentě poražena. Ani následující vlády, sestavené DC, neměly dlouhého trvání⁸³ a navíc docházelo i k vnitřním střetům v samotné DC.

2.4 Postoj PCI k XX. Sjezdu KSSS a událostem v Maďarsku

Rok 1956 přinesl několik národních i mezinárodních událostí velmi důležitých pro italskou levice. Odhalily jak individuální tak kolektivní úsilí, rozdílnosti, rozpory, zmatky, zklamání a omezení v jednání představitelů strany, intelektuálů a vůbec členů levice. Byl to rok XX. Sjezdu KSSS, na kterém Nikita Chruščov představil svůj "tajný report" o Stalinových zločinech, v němž kritizoval jeho "kult osobnosti". V něm připomněl utrpení mnoha komunistů, kteří patřili v podstatě ke stejné generaci jako delegáti XX. Sjezdu, jejichž sympatie se snažil prozíravě získat. V tisku však nevyšla žádná zpráva o obsahu jednání sjezdu za zavřenými dveřmi, kde Chruščov představil tento historický dokument. Zahraniční komunistické strany dostaly pouze zredukované kopie reportu, do té doby, než byl oficiálně vydán na Západě v červnu 1956. Sovětské vedení však odmítalo potvrdit správnost vydaného textu a téhož měsíce byla vydána krátká rezoluce, ve které sjezd schválil odsouzení "kultu osobnosti" (aniž by přímo jmenoval Stalina).⁸⁴

Pro italské komunisty zůstalo odsouzení kultu osobnosti Stalina otevřenou otázkou. L'Unità (*Jednota*), oficiální tiskový orgán komunistické strany, se distancovala od vyslovení definitivního odsouzení diktátorovy osoby, i když v jeho praktikách viděla velký odklon od myšlenek Lenina. Přiznávala mu nicméně nepopíratelné hospodářské výsledky, aniž by však popřela, že stejných výsledků mohlo být dosaženo, aniž by ruský národ musel podstoupit takové obrovské oběti.⁸⁵ Togliatti byl ze zveřejnění Chruščovova projevu bez sebe. Dosud úspěšně vedl svojí PCI, nejsilnější komunistickou stranu Západu,

⁸³ Viz: <http://www.governo.it/Governo/Governi/governi.html>

⁸⁴ Viz: <http://cronologia.leonardo.it/mondo24r.htm>

⁸⁵ Viz: <http://cronologia.leonardo.it/mondo24r.htm>

ale po XX. Sjezdu KSSS měl strach, že odsouzení "kultu osobnosti" s tím, co z toho vyplývalo, tj. odsouzení, i když nekonkrétní, despotického režimu, ostře demoralizuje ty "masy", od kterých strana žádala a stále ještě žádá četné oběti ve jménu naděje v beztřídní společnost.

Togliatti, stejně jako představitel PSI Nenni, se snažil zmírnit dopad Chruščovova projevu a představil ho až poté, co byl 4. července poprvé oficiálně otištěn v New York Times. Togliatti se snažil vysvětlit, že kritika kultu osobnosti nemusí znamenat "zahodit za hlavu" celou minulost. Krizi stalinské éry přisoudil přílišné koncentraci moci v jedné osobě a byrokratické degeneraci. Byl přesvědčený, že proces budování socialistické společnosti jde správným směrem, a proto jeho úspěšné dokončení nemohou chyby uvedené v Chruščovově prohlášení "vázně ohrozit". To vše vyvolalo prudkou reakci Chruščova. V PCI docházelo kvůli této události k různým rozepřím. Togliatti se ale snažil stranu udržet, aby neohrozil její postavení na domácí politické scéně.

Togliatti před rokem 1956 ani jednou nepřiznal jakoukoli kritiku jakéhokoli aspektu „reálného socialismu“. Po roce 1956, když započal obnovu ve své politické linii a vedoucích kádřů strany, vznesl také kritiku vůči fungování systému, ale nikdy proti systému samotnému.⁸⁶

Do té doby spolupracující strany PCI a PSI začaly mít mezi sebou rozpory. V PSI se začaly ozývat hlasy, které chtěly sloučit PSI se stranou PSDI a přerušit spolupráci s PCI, právě kvůli jejímu nejasnému, až kritickému postoji k výsledkům XX. Sjezdu KSSS. Togliatti nebyl zásadně proti sjednocení socialistických stran, ale poukazoval na to, aby k sjednocení nedošlo na protikomunistických zásadách, což by pro něj samozřejmě znamenalo definitivní prohru. V obecních volbách v květnu 1956 však levice svoje pozice obhájila.⁸⁷

Po úspěšných volbách svolal Togliatti VIII. Sjezd PCI, kde mimo jiné navrhl teze, které nazval „Italskou cestou k socialismu“⁸⁸. Teze vycházely

⁸⁶ DE GRAND, A. (1989). *The Italian Left in the twentieth century: A History of the Socialist and Communist Parties*. Indiana University Press, str. 124.

⁸⁷ SALVADORI, M. L. (1999). *La Sinistra nella storia italiana*. Roma-Bari: Editori Laterza, str. 126 - 127.

⁸⁸ Togliattiho označení pro proces změny politického směřování.

z rozboru mezinárodní situace a snažily se brát v potaz podstatné změny, které se ve světě udály. Teze obsahovaly například, že: „*východisko je v politice, která by dbala zásad mírového soužití, urychlovala další zmírňování mezinárodního napětí a měla vlastní svobodnou iniciativu při obraně národních zájmů a míru.*“ Hlavní pozornost byla v tezích věnována: „*vnitropolitickým otázkám Itálie. Ukazovaly, že za neblahý stav italského hospodářství je odpovědná italská velkoburžoazie, která se řídí jen snahou dosáhnout co největšího zisku a ani v nejmenším se neohlíží na zájmy italského obyvatelstva.*“⁸⁹ PCI tak chtěla dosáhnout změny v politickém směřování Itálie.

Věci se však dále více zkomplikovaly. Došlo k dělnickému povstání v Polsku a nedlouho poté začalo povstání v Maďarsku, které následně Sověti obsadili a povstání potlačili. L'Unità obecně v tomto období prohlašovala povstání v Maďarsku za „kontrarevoluční puč“ či za „propagandu imperialistických agentů“. Vedení strany se sovětským zákrokem souhlasilo a maďarské povstalce odsoudilo jako výtržníky a provokatéry. Togliatti podporoval sovětskou invazi jako nutný zákrok pro ochranu civilizace.

Nicméně lidová základna strany zůstala silně otřesena sovětským zásahem a v následujících letech nastal značný úbytek členů PCI. Mnoho intelektuálů se od PCI odvrátilo (např. Italo Calvino a Ignazio Silone). Několik politiků ze strany odešlo a následně si založili Italskou socialistickou stranu proletářské jednoty PSIUP (*Partito Socialista Italiano di Unità Proletaria*). PSI, do té doby spojenec PCI ve všech místních a parlamentních volbách, přestala úplně podporovat pozici SSSR tak, jako to dělala PCI. Stejně to udělala i jedna z nejmocnějších odborových organizací – Italská všeobecná konfederace práce CGIL (*Confederazione Generale Italiana del Lavoro*), která vyjádřila zármutek nad událostmi v Maďarsku a odsoudila invazi sovětských vojsk do Maďarska.

Přesto že PCI pokračovala v podpoře SSSR i přes dramatickou krizi v Maďarsku během maďarské revoluce v roce 1956, započala v následujících letech novou politiku strany na národní úrovni. Togliatti se snažil uvést v život strategii italské cesty k socialismu. Zavedl také myšlenku polycentrismu. Ten

⁸⁹ SOCHOR, P. (1958). *Italská komunistická strana v boji za mír, demokracii a socialismus*. Státní nakladatelství politické literatury, str. 45.

předpokládal autonomii jednotlivých národních komunistických stran.⁹⁰ Reagoval tím na to, že význačné osobnosti, většinou intelektuálové, opustili stranu protestující proti podpoře PCI sovětské represe v Maďarsku. Mezi těmi, kteří situaci kritizovali, i když stranu neopustili, bývá připomínán leader CGIL Giuseppe Di Vittorio. Hlavní politický důsledek událostí v roce 1956 byl definitivní úpadek sjednocovacího paktu mezi PCI a PSI. PSI v čele s Pietrem Nennim, který v předešlých letech hluboce podléhal kouzlu Stalinova Sovětského Svazu, přehodnotila svůj vztah k SSSR a začala svoje sblížení s DC. Se začátkem středo-levicových vlád Togliattiho PCI sice nezměnila své postavení opozice k vládě, ale občas také dokázala podpořit tyto vlády aniž by do nich přímo vstoupila. Své stanovisko nezměnila ani na svém X. Sjezdu v prosinci 1963⁹¹, kdy se PSI rozhodla vstoupit do vládní koalice levého středu. PCI vycházela z předpokladu, že i jen částečné splnění vládního programu může vyvolat dílčí objektivní změny, umožňující snadnější boj proti monopolistickému kapitálu a tím i přiblížení socialistické perspektivy Itálie.

Po sjezdu PCI to vypadalo, že je krize strany zažehnána. Všichni se zajímali o sovětské úspěchy v kosmu, což bylo zvláště komunisty považováno za vítězství socialismu nad kapitalismem a USA. Strana DC, pod vedením Segniho, se opírala o dostředivý proud, což bylo chápáno spíše jako taktický krok. PSI však měla trochu problémy, aby se sice postavila proti a přesto více podpořila otevření se levici. Togliatti o tomto dilematu věděl a slíbil své straně, že se nemá o svojí budoucnost bát. Vznosl výzvu, směřovanou zvláště socialistům: *„Bez nás se nemohou dělat žádné závažné reformy, pokud se budou dělat tak jediné s námi.“*⁹²

Středo-levicové vlády se zasloužily o velký hospodářský rozmach Itálie, k čemuž často přispívala i PCI. Došlo k velkému rozmachu např. automobilového průmyslu, konkrétně téměř monopolizaci turínské firmy Fiat. Jeden z úspěchů PCI byl, že se právě díky firmě Fiat podařilo založit AvtoVAZ (Lada) automobilový závod v Sovětském svazu. PCI každými volbami

⁹⁰ DE GRAND, A. (1989). *The Italian Left in the twentieth century: A History of the Socialist and Communist Parties*. Indiana University Press, str. 125.

⁹¹ *Dokumenty italské komunistické strany 1964 – 1966* (1966). Praha: Svoboda, str. 10.

⁹² MACALUSO, E. (2003). *50 anni del PCI*. Soveria Mannelli: Rubettino, str. 128.

získávala stále víc hlasů; v roce 1963 v parlamentních volbách jich získala dokonce 25,3%.⁹³ Strana vždy měla pevnou stranickou základnu ve střední Itálii, zvláště v okresech Toskánsko, Emilia Romagna a v Umbrie, kde pravidelně vyhrávala volby do místní administrativy a také v některých industrializovaných městech severní Itálie. Mělo to souvislost s existencí tzv. rudých a bílých zón, v nichž byla politická tradice silně integrovaná s místními subkulturami. Masové strany se vždy snažily získat podporu připojením různých lokálních organizací (tzv. organizzazioni collaterali) ať už to byly podniky nebo například školy či kulturní organizace. Velký vliv měly samozřejmě odbory, které se zapojovaly do rozhodovacího procesu. Italské teritorium bylo rozděleno na dvě tradiční subkultury – rudou, spojenou s partyzánským odbojem podporující komunisty a bílou, tradičně podporující katolíky. Podle ní se řídilo také většinou hlasování ve volbách. Proto vznikl pojem tzv. voto di appartenenza, nebo-li hlas podle příslušnosti k tradiční subkultuře, nikoli podle své individuální volby.⁹⁴

V 1. polovině 60. let se PCI snažila vyhnout izolaci a proto Togliatti souhlasil s podporou některých reformních zákonů, které by jinak bez přispění komunistů neprošly. Byl to zřejmý taktický krok, aby se v budoucnu dostala strana z opozice do vlády. Ta měla být výsledkem spolupráce lidových stran, které by bojovaly za demokratický ekonomický růst.⁹⁵

Dne 21. srpna 1964 zemřel v Jaltě Palmiro Togliatti. Jeho pohřbu se zúčastnilo více jak milión lidí a byla to největší událost lidové účasti, kterou italská republika zažila. Poslední dokument Togliattiho, který zahrnoval politickou závět a který je znám jako „Jaltské memoáry“, se týkal originality a odlišnosti cest, které přispěly k výstavbě socialistické společnosti⁹⁶.

⁹³ Sani, Giacomo (1973). *La strategia del PCI e l'elettorato italiano*. Rivista italiana di scienza politica, vol.III, n.3, str. 555.

⁹⁴ DVOŘÁKOVÁ, V. – KUNC, J. (1999), Itálie. In ŘÍCHOVÁ, B.(ed.). *Komparace politických systémů II*. Praha: VŠE, str. 67.

⁹⁵ SALVADORI, M. L. (1999). *La Sinistra nella storia italiana*. Roma-Bari: Editori Laterza, str. 144.

⁹⁶ "Jednota v odlišnosti" mezinárodního komunistického hnutí – zastávce individuálních názorů v komunistickém hnutí.

3. Předsednictví Luigiho Longa

PCI byla po Togliattiho smrti stranou, která, i když pokračovala v "demokratickém centralismu", začala pociťovat potřebu více zviditelnit ze svého středu různé politické názory. Na prvním sjezdu po smrti Togliattiho (XI., který se konal v lednu 1966), se do role následovníka Togliattiho stavěli dva nejsilnější kandidáti: Giorgio Amendola a Pietro Ingrao, kteří se odvolávali na staré tradice komunistické strany a zastávali názor, že PCI musí reagovat na sociální a ekonomické změny v Itálii. Amendola se chtěl zaměřit na dialog s katolíky a socialisty v parlamentě, aby urychlil reformy. Ingrao se zaměřoval na katolické a socialistické pracující mimo politickou scénu. Přesto byl po smrti Togliattiho Generálním tajemníkem PCI zvolen Luigi Longo, který garantoval jednotu a kontinuitu, a který byl ke straně vždy loajální, a proto představoval nejlepší řešení pro sekretariát strany. Longo hned po zvolení prohlásil, že nebude vůdcem, ale tajemníkem, tedy *primus inter pares*.⁹⁷

Na tomtéž XI. sjezdu Longo vyzdvihl zásluhy socialistických zemí, které také pomáhaly určovat politickou linii PCI. Odsoudil představitele PSI Nenniho kvůli jeho sblížení s DC a tím opuštění socialistické perspektivy. Amendolovi a Ingraovi vyčetl „demokratický centralismus“ s tím, že PCI přece nestojí o to, stát se jednou ze sociálně demokratických stran, ale musí se vždy snažit udržet si osobitost své strany a nenechat působit uvnitř strany různé proudy a skupiny.⁹⁸

V tomto období ztráty reformistických iluzí, přišla PCI s novým programem, který měl být východiskem ze vzniklé situace. Luigi Longo navazoval na myšlenku nové většiny demokratických sil, ze kterých měla být utvořena nová vláda a prohlásil, že: *„novou většinou rozumíme novou koalici politických a společenských sil, která by měla nastoupit na místo levého středu, který ztroskotal, protože nesplnil své sliby a počáteční záměry. Hovoříme o nové*

⁹⁷ DE GRAND, A. (1989). *The Italian Left in the twentieth century: A History of the Socialist and Communist Parties*. Indiana University Press, str. 140 - 142.

⁹⁸ SALVADORI, M. L. (1999). *La Sinistra nella storia italiana*. Roma-Bari: Editori Laterza, str. 165.

*většině vzhledem k politickým, společenským silám, které by ji měly tvořit, ale také vzhledem k novým cílům a perspektivám, jež by měly inspirovat politickou činnost této nové koalice.*⁹⁹

Důležitou událostí pro levici byly prezidentské volby na konci roku 1964. Pravicové katolické křídlo levého středu prosazovalo pravicového kandidáta Giovanniho Leona, zatímco levicové křídlo DC prosazovalo Amintora Fanfaniho. Kdyby levicové strany podporovaly tohoto kandidáta, vyvolalo by to rozkol v katolickém táboře, což by se velmi hodilo PCI – vyvolala by tím onu krizi uvnitř DC, díky níž by mohla utvořit novou většinu. PCI a PCIUP proto podporovaly Fanfaniho. PSI se sociálními demokraty však postavily své vlastní kandidáty. Volby stejně ale DC otřáslly, protože pravicový kandidát Leone propadl a katolické křídlo Alda Mora pak následně chtělo podpořit kandidáta PSI místo Fanfaniho. To svědčilo o rozporech uvnitř strany DC. Nakonec byl zvolen kandidát PSI Giuseppe Saragat.¹⁰⁰ Vládní levice však byla i po volbách stále nakloněna levému středu.

Po Athénském důstojnickém převratu v dubnu 1967¹⁰¹ Longo a jiní představitelé PCI dostali strach, že by mohla podobná situace nastat i v Itálii. Giorgio Amendola si formálně vyžádal sovětskou pomoc, aby připravila stranu na případ takové události. Od roku 1967 do roku 1973 byli členové PCI vysíláni do východního Německa a Moskvy, aby byli školeni v utajovaném válčení a technikách shromažďování informací jak od Stasi, tak od KGB.

Luigi Longo i nadále sledoval togliattinskou linii známou jako "italská cesta k socialismu". Stále více však uvolňoval spojení mezi italskými komunisty a těmi sovětskými. Velmi podporoval Generálního tajemníka Československa Alexandra Dubčeka a jeho hnutí za socialismus „ s lidskou tváří“. Dokonce se den před sovětskou invazí účastnil sjezdu KSČ v Praze, aby podpořil rozhodnutí československé vlády o reformách.¹⁰²

⁹⁹ *Dokumenty italské komunistické strany 1964 – 1966* (1966). Praha: Svoboda, str. 10.

¹⁰⁰ *Dokumenty italské komunistické strany 1964 – 1966* (1966). Praha: Svoboda, str. 11.

¹⁰¹ V Řecku chopila moci vojenská junta „plukovníků“, král Konstantin II. byl nucen utéct, v roce 1973 byla svržena monarchie a o rok později zřízena republika. Viz: *Rodinná Encyklopedie Světových dějin* (2000). Reader's Digest Výběr, str. 542

¹⁰² DE GRAND, A. (1989). *The Italian Left in the twentieth century: A History of the Socialist and Communist Parties*. Indiana University Press, str. 150.

3.1 Italský 1968 a Pražské jaro

Rok 1968 byl v Itálii poznamenán studentskými nepokoji a stávkami, kde kromě materiálních důvodů hrály roli i ideové motivy. Díky studiu především na vysokých školách, kde se formovalo jejich myšlení, neměli pochopení pro hodnoty „hospodářského zázraku“, konzumního způsobu života a individualismu. To obecně to souviselo s nástupem post-materiální společnosti v Evropě, nejednalo se tedy pouze o Itálii. Velké oblibě mezi studenty se těšily myšlenky Karla Marxe, ale to nebyl jediný zdroj, který ovlivnil mladé lidi. Byla jím také válka ve Vietnamu, která změnila názor mladých Italů na USA. Další velký vliv na studentské hnutí měla čínská kulturní revoluce. Sovětský model socialismu studenti příliš nebrali, ale události v Číně přijímali jako „spontánní hnutí mas zaměřené proti zvetšelym hodnotám a jejich představitelům.“¹⁰³ Hnutí se brzy rozšířilo po celé zemi a docházelo i k násilným a krvavým akcím. Protože však bylo hnutí zaměřeno na příliš mnoho cílů najednou, nenašlo podporu ani u veřejnosti, ani u politických stran. Byť bylo zaměřené silně protikapitalisticky, ani PCI se u nich nesetkala s kladnou odezvou, i když se snažila mezi studenty vysílat své zástupce, aby je případně získala na svou stranu. To se jí však nikdy nepodařilo. Studentské hnutí sice neotřáslu základy státu, ale silně ovlivnilo společenskou a politickou scénu, kterou však ovlivňovaly i daleko významnější události. Nejvíce snad zapůsobila invaze sovětské armády a armád Varšavské smlouvy do Československa v srpnu 1968.

Omezené svobody slova a tisku zavedené předsedou Dubčekem, generálním tajemníkem KSČ, byly přijaty s velkým potěšením představiteli PCI, kteří se identifikovali se „socialismem s lidskou tváří“. Viděli v Pražském jaru 1968 potvrzení linie „jednoty v odlišnosti“ nastíněné Togliattim v roce 1956 po potlačení maďarského povstání.¹⁰⁴

¹⁰³ PROCACCI, G. (1997). *Dějiny Itálie*. Praha: Lidové Noviny, str. 375.

¹⁰⁴ DE GRAND, A. (1989). *The Italian Left in the twentieth century: A History of the Socialist and Communist Parties*. Indiana University Press, str. 150.

Večer 17. srpna 1968 telefonista z Botteghe Oscure, sídla PCI, zavolal Armanda Cossutta, funkcionáře strany a sdělil mu přání sovětského velvyslance v Římě, aby byl neprodleně kontaktován. Velvyslanec, poté co se dozvěděl od Cossutty, že žádní vyšší funkcionáři PCI nebyli toho večera v Římě k dispozici, pozval na ambasádu jeho. Když do Říma Cossutta dorazil, byl informován o rozhodnutí Varšavského paktu vstoupit se svými ozbrojenými silami do Československa, aby znovu obnovily narušený pořádek uvolněním a ústupky československé vlády. Cossutta, jakmile viděl vážnost situace, skoro celou noc hledal generálního tajemníka PCI Luigi Longa nebo někoho z představitelů strany na vysoké úrovni. Jediného, koho dokázal najít byl Giorgio Napolitano, který proto, že byl jediným přítomným vyšším funkcionářem, odpověděl sovětskému velvyslanci kritickým dopisem.¹⁰⁵

Dopis Napolitana je de facto první skutečnou a otevřenou kritikou KSSS. Následný oficiální postoj strany, i když trochu zastřený, nezměnil podstatu Napolitanova dopisu, který zůstává prvním veřejným prohlášením nezávislosti PCI na KSSS, i přesto, že to trvalo dalších mnoho let, než strana dosáhla skutečného a podstatného odloučení od SSSR. PCI odsoudila použití síly proti Československu. Na XII. Sjezdu strany jak Longo, tak jeho nástupce Enrico Berlinguer silně kritizovali Sovětský Svaz. Pražské jaro však vybudilo některé následníky Ingraa, kteří požadovali velké změny ve straně. Začali vydávat časopis *Il Manifesto* (*Manifest*), aby jím podpořili svojí strategii založenou na rozvoji studentských a ekonomických organizací pracujících. Tím také naléhali na PCI, aby vybuodovala nové vztahy s dělníky, zaměstnanci „bílymi límečky“ a studenty. Vydavatelé *Manifestu* však byli nařčení PCI z frakcionismu a byla jim zakázána činnost. To odmítli, a proto byli ze strany vyloučeni.¹⁰⁶

Druhá fáze politiky PCI po invazi do Československa, umožnila PSI, aby se stala zastáncem československých emigrantů, kteří odešli z republiky před tzv. “normalizací”. Mezi těmito bych jmenovala Jiřího Pelikána, který s

¹⁰⁵ Cossutta, Armando, *La Repubblica*, 17. srpna, 2007, Komentář představitele tehdejší PCI o Pražském jaru.

¹⁰⁶ DE GRAND, A. (1989). *The Italian Left in the twentieth century: A History of the Socialist and Communist Parties*. Indiana University Press, str. 150 - 151.

pomocí PSI dokázal nejdříve publikovat periodikum zvané “Listy” a poté se stát poslancem Evropského parlamentu za PSI. Tím se stal prvním československým evropským poslancem 25 let předtím, než naše republika vstoupila do Evropské Unie. PCI, i přesto, že se k československým exulantům chovala přátelsky, je de facto nijak oficiálně nepodpořila. Nechtěla si zneprátnit novou československou vládu složenou z funkcionářů KSČ a zásadních oponentů Dubčeka, kteří přijali s úlevou příjezd Rudé armády a spojenců Varšavského paktu.¹⁰⁷

V roce 1969, Enrico Berlinguer, jako zástupce generálního tajemníka PCI a pozdější generální tajemník, se zúčastnil Mezinárodní konference komunistických stran v Moskvě, kde jeho delegace přímo zdůraznila kritické postoje strany k invazi vojsky Varšavské smlouvy do Československa. Berlinguer také odmítl odsouhlasit konečnou zprávu konference.¹⁰⁸

Invaze do Československa sovětskými vojsky a vojsky Varšavské smlouvy znamenala první velký a skutečný rozkol mezi PCI a SSSR. PCI však byla ve svém jednání nedůsledná a nevyvodila závěr, že nastal čas konečného rozchodu s SSSR. To způsobilo, že se levice začala štěpit a od PCI se oddělily různé revoluční skupiny jako např. maoisté¹⁰⁹ nebo extrémní leninisté, stalinisté ze Studentského hnutí atd. Hlavním cílem levice však i nadále zůstávala agitace mezi italskými dělníky. Od roku 1969 však docházelo k dalším stávkovým hnutím. To potěšilo revoluční skupiny, které se odštěpily od PCI. Dělníci pozitivně přijímali odbory a tradiční levicové politické strany. To také inspirovalo odbory stran PCI, PSI a dokonce i DC, aby se postavily do čela dělnických nepokojů a zajistily tak zvýšení mezd nebo zavedení 40ti hodinového pracovního týdne, což pro italské dělníky znamenalo veliký pokrok.¹¹⁰ U vlády však stále zůstávala DC, která rozhodně nepřipouštěla žádnou politickou alternativu, což však podporovalo korupci a sílení a

¹⁰⁷ Dle odborných konzultací se Segretario Generale della Associazione Arma Aeronautica (Generálním tajemníkem Asociace Armádního Letectva) Silviem Molliconem.

¹⁰⁸ GUALTIERI, R. (2006). *L'Italia dal 1943 al 1992*. Roma: Carocci, str. 173.

¹⁰⁹ Za maoisty byli například považováni zástupci časopisu *Il Manifesto*, kteří se zformovali do malé strany se stejným názvem, ale v následujících volbách obdrželi jen 0,7% hlasů. Viz: SALVADORI, M. L. (1999). *La Sinistra nella storia italiana*. Roma-Bari: Editori Laterana, str. 167.

¹¹⁰ PROCACCI, G. (1997). *Dějiny Itálie*. Praha: Lidové Noviny, str. 378.

rozzrůstání italské mafie. Krátce před květnovými volbami 1972 Longo osobně napsal Leonidu Brežněvovi žádost o další financování. Sověti poskytovali finanční prostředky prostřednictvím předních společností nejen straně, ale také poskytovali velkorysé kontrakty jednotlivým členům PCI. To pomáhalo straně udržet se na nohou. Itálie se totiž dostávala do stále větší zadluženosti kvůli tomu, že v roce 1973 státy vyvážející ropu, zvýšili její cenu o 70%.¹¹¹ V italském politickém životě však došlo ke změně, která vypadala velmi nadějně pro budoucnost země. Na XIII. Sjezdu PCI byl totiž v roce 1972 zvolen za generálního tajemníka Enrico Berlinguer.

4. Předsednictví Enrica Berlinguera

Longo byl první, kdo odhadl schopnosti Enrica Berlinguera. V roce 1972, kdy se potýkal se zdravotními problémy, podpořil výběr Berlinguera za svého nástupce ve vedení strany. Od toho roku až do své smrti býval nazýván „honorárním předsedou“ PCI.

Berlinguer převzal některé ze strategií navrhovaných Amendolou v 60. letech a aplikoval je na politickou situaci v současné době, což mu zajistilo jisté úspěchy. Začal pracovat na sblížení komunistické strany s křesťanskými demokraty, což se ukázalo jako reálné. Berlinguer věděl, že pokud se chce opět dostat do popředí italské národní politiky, musí dosáhnout jistého modu vivendi s DC. Jen tak by komunistická strana mohla získat politickou a kulturní kontrolu nad Itálií.

Enrico Berlinguer se však neomezoval jen na národní záležitosti. Jeho význačnou vlastností byla rozhodnost v mezinárodní politice. Základem jeho zahraniční politiky byl důraz, který kladl na uvolnění napětí v Evropě jako na proces úzce spojený s uvolněním napětí mezi dvěma existujícími bloky. Nebyl zastáncem dvou protikladných bloků, ale uvolnění vztahů v Evropě podmiňoval

¹¹¹ PROCACCI, G. (1997). *Dějiny Itálie*. Praha: Lidové Noviny, str. 378.

uvolněním vztahů mezi oběma existujícími bloky. Zahájil „europeismus“¹¹² italských komunistů, který podporoval uvolnění napětí a budování institucí evropské integrace. Stál za uznáním politicko-vojenských aliancí Itálie a myšlenkou, že budoucnost „překonání bloků“ se může zrodit jen z přijetí jejich existence a ze znovunabytí role Itálie v evropských politických záležitostech. PCI tedy změnila svůj dlouholetý postoj a podpořila členství Itálie jak v NATO, tak v Evropském společenství. V tomto ohledu získal Berlinguer podstatný souhlas vedení PCI. Podpora těchto procesů přispěla ke sblížení PCI se silami evropské levice a k formulaci vhodné koncepce národních zájmů.

Lze hovořit o třech zdrojích této politiky. První: shoda, která se stabilizovala na konci 60. let mezi nesouhlasem italských komunistů se sovětskou invazí do Československa a jejich podporou Ostpolitik Willyho Brandta¹¹³. Druhý: vzájemná závislost mezi volbou PCI souhlasit s evropskou integrací a snahou postavit západní komunistický protipól, který přispěl k zavedení euro-komunismu. Třetí: odstranění protikladů mezi europeismem a anti-atlantismem. Posledně jmenovaný musí být stejně považován za jeden z nejdůležitějších výdobytků vedení Berlinguera, i když se mu nepodařilo úplně odstranit kulturní podstatu anti-amerikanismu.¹¹⁴

Berlinguer tak začal udržovat odstup od „socialistického tábora“, kterému dominoval SSSR. Opravdový původ rozdílnosti politik mezi Berlinguerovou PCI a SSSR byl europeismus italských komunistů a jeho důsledek ve vytváření západního komunistického protipólu. To představovalo v očích Sovětů aspekt možného rozkolu, protože představoval nekontrolovanou změnu politického uspořádání studené války, a možnou přitažlivost středo-východní Evropy pro satelitní státy SSSR. Nevraživost Moskvy vůči vládním perspektivám PCI se stupňovala: Sověti dostávali strach, že euro-komunismus oslabí rozdělení geopolitických hranic v Evropě.

¹¹² Postoj, který podporuje evropskou integraci, která může podpořit růst v různých sektorech (ekonomika, politika, kultura...).

¹¹³ Politika zahájená kancléřem Spolkové Republiky Německa Williho Brandtem na začátku 60. let. Šlo o politické orientování se na východ, tedy Německou Demokratickou Republiku a ostatní státy sovětského bloku.

¹¹⁴ Pons, Silvio (28 maggio 2004). Il cuore europeo di Berlinguer. L'Unità.

Zásadní mezinárodní události, které se udály na konci 70. let a začátku následujícího desetiletí, představovaly zkoušku postojů italského komunismu proti tomu sovětskému. Berlinguer reagoval v souvislosti na události nejdříve v Afghánistánu a pak na polskou krizi. V momentě vyhlášení výjimečného stavu v Polsku, v prosinci 1981, mu jeho tvrdé odsouzení přineslo první veřejný útok ze sovětské strany. Ten se poté objevil v literárních zdrojích jako „roztržka“ mezi PCI a SSSR. Berlinguer byl však proti myšlence úplné separace v komunistickém světě. Myslel, že by to oslabilo PCI a její roli k otevření cesty k reformě sovětského komunismu. Věřil, že by tato reforma šla ruku v ruce s postupným vývojem uvolnění vztahů. Berlinguer doufal v obnovení mezinárodního systému antifašistické koalice tak, jak fungovala na konci 2.světové války. Jinými slovy, reciproční právní uznání mezi dvěma bloky by odstranilo otázky legitimacy komunistů vládnout v západní zemi jako je Itálie, obnovujíc původní situaci, která byla přeměněna studenou válkou. Takový výhled, nicméně, obcházel problém právního uznání vládnutí, beroucí v úvahu jen uměle vytvořený prostředek vládnoucích západních tříd, a odhaloval nepochopení limitů uvolnění vztahů.¹¹⁵

Perspektiva reformního komunismu, vytvořená Berlinguerem, měla silnou motivaci. Sovětský komunismus zapříčinil, že se vytvořilo několik odlišných tendencí v různých částech světa. Unitární charakter komunismu byl narušen ideologickými a národními rozpory, zvláště tím mezi SSSR a Čínou. Také Pražské jaro představovalo jistou změnu v komunistických tendencích. Mezitím se úpadek modelu sovětského komunismu v Západní Evropě rychle stal dokladem zdravého rozumu z podnětu událostí a hnutí v roce 1968 na Východě i na Západě. Berlinguer vykonával vlastní politickou činnost způsobem, jakým už nebylo možno jednoduše hlásat hodnotu jednoty komunistického hnutí a důvěřovat myšlence o jeho expanzivní síle, jak to popsall Togliatti v Jaltském Memoriálu. Prohlásil, že komunistická tradice se již střetávala s dilematem identity a domníval se, že ta tradice byla opatřena politickými a kulturními zdroji aby tomu mohla čelit. To dovolovalo předsedovi DC, Aldu Morovi, zdůraznit, že se PCI stala velkou lidovou silou. Uznával, že PCI: „*přehodnotila*

¹¹⁵ Pons, Silvio (28 maggio 2004). Il cuore europeo di Berlinguer. L'Unità.

svoje politické a programové pojetí, zmírnila svoje třídní zaměření, zajímala se o demokratické svobody, přehodnotila některé faktory mezinárodní politiky...“¹¹⁶

4.1 Historický kompromis

V roce 1973 navrhl Berlinguer novou linii „historického kompromisu“ mezi PCI, PSI a DC tak, aby vytvořil co největší možný konsensus okolo demokratických institucí a pomocí reformní politiky by předešla autoritativním tendencím. Upozorňoval na síly ve straně DC, které mají zájem na reformách, a že tudíž není nutné politiku DC odsuzovat. Historický kompromis navrhl s cílem odstranit z italské demokracie nebezpečí, která představovala autoritativní involuce. Chtěl se tak vyhnout útokům, které charakterizovaly období tzv. strategie tlaku¹¹⁷. Chtěl se vyhnout nebezpečí převratu, jak se to stalo v Chile.¹¹⁸ Berlinguer poté oficiálně oznámil opuštění levicové alternativy a ještě více se snažil otevřít přímý dialog s DC. Chtěl získat formální účast ve vládě klidně i bez ministerských postů, což podle křesťanských demokratů bylo možné.¹¹⁹

Historický kompromis byl také pokusem PCI vytyčit tzv. „třetí cestu“ k socialismu, jež měla být něčím mezi sovětskou zkušeností a sociálně demokratickou linií. Navazoval též na zkušenost rezistence z 2.světové války, která se promítla do ústavy z roku 1948, ale ne už do politického systému země. Italská společnost však prošla od války zásadní proměnou. Většina lidí se raději zaměřovala na konzumní a materiální realitu než aby sledovala nějaké ideály, s kterými Berlinguer vystoupil. Se svou myšlenkou historického kompromisu měl mnohem větší úspěch v zahraničí. Mezi italskými dělníky nevzbudila příliš

¹¹⁶ GUALTIERI, R. (2006). *L'Italia dal 1943 al 1992*. Roma: Carocci, str. 185.

¹¹⁷ Období po II.světové válce, kdy docházelo k atentátům italských i evropských teroristů, v Itálii zvláště mezi lety 1969 – 1974. Viz: PIAZZA, A.R., GLIOZZI, G. (1994). *Storia oggi*. Petrini Editore, str. 454.

¹¹⁸ Dne 11. září 1973 se za pomoci CIA dostal k moci generál Augusto Pinochet Ugarte.

¹¹⁹ DE GRAND, A. (1989). *The Italian Left in the twentieth century: A History of the Socialist and Communist Parties*. Indiana University Press, str. 155.

velkou odezvu. Pro ně hospodářská a ropná krize znamenala zvláště nezaměstnanost, protože byly zavírány továrny, což bylo doprovázeno odlivem státního kapitálu do zahraničí, kde byla naděje většího zisku. Italští dělníci na to reagovali stávkami, které se rozšířily po celé zemi, ale téměř vždy byly poraženy. Odbory sice nabádaly dělnictvo k umírněnosti, to však začalo vytvářet extrémně levicové skupiny, mezi které patří např. i Rudé brigády, které na italské politické scéně hrály podstatnou úlohu zvláště v následujícím období.¹²⁰

V 2. polovině 70. let se sice začalo hospodářství pozvedat, ale politická scéna byla stále vysoce nestabilní, což podporovalo teroristické akce v Itálii. V regionálních volbách v roce 1975 si značně polepšila PCI, která získala jen o 2% méně než vítězná DC.¹²¹ Ta vystupovala jako strana, která zajistí klid a pořádek, zatímco PCI vystupovala jako strana „čistých rukou“.¹²² Volební úspěch PCI nebylo možné dále přehlížet. DC se tedy rozhodla pro určitou formu spolupráce s komunisty. PCI využila své pozice a na místo předsedy Poslanecké sněmovny prosadila Pietra Ingraa. Mimoto získala také místa ve výborech poslaneckých klubů. PCI se tak dostala z opozice a měla jistou míru vlivu v koalici, která vedla Itálii mezi lety 1976 a 1978.¹²³

Velké úspěchy levice kopírovaly prakticky celé Středomoří – revoluce v Portugalsku, končící frankistický režim ve Španělsku, hrozila válka mezi Tureckem a Řeckem o Kypr. Američtí zástupci v Itálii se nechali slyšet, že v žádném případě nepřipustí vstup PCI do vlády. Překvapením však bylo prohlášení vůdce PCI Berlinguera: *„Chci aby Itálie nevystupovala z NATO...cítím se jistější, když jsme jeho členem, i když vidím, že i tady jsou jisté snahy omezit naši autonomii...Západní systém nabízí méně překážek. Tam, na Východě, by možná chtěli, abychom vybudovali socialismus podle toho, jak chtějí oni. Ale tady, na Západě, by nás někteří ani nechtěli nechat začít ho*

¹²⁰ PROCACCI, G. (1997), Dějiny Itálie, Praha: Lidové Noviny, str. 379 - 382.

¹²¹ DE GRAND, A. (1989). *The Italian Left in the twentieth century: A History of the Socialist and Communist Parties*. Indiana University Press, str. 157.

¹²² GALLI, G. (2006). *Il decennio Moro – Berlinguer*. Milano: Baldini Castoldi Dalai, str. 26.

¹²³ DE GRAND, A. (1989). *The Italian Left in the twentieth century: A History of the Socialist and Communist Parties*. Indiana University Press, str. 157.

*budovat, i svobodně.*¹²⁴ V roce 1976 došlo k dalším parlamentním volbám, kdy opět zvítězila DC, pod vedením Giulia Andreottiho. Jeho stranický kolega Aldo Moro zvažoval spolupráci s PCI. Ta zase opouštěla svá radikální stanoviska a zvažovala spolupráci s DC, což bylo inspirováno právě linií historického kompromisu. Změnu ideologie PCI však nemohli pochopit dělníci a studenti, kteří dříve s PCI sympatizovali. Docházelo k pouličním bouřím a stávkám, čehož využily Rudé brigády, které započaly období únosů a atentátů na význačné osoby. Jejich akce vyvrcholily 16. března únosem Alda Mora, kterého téměř po 2 měsících Rudé brigády zavraždily.¹²⁵ Jeho únos a smrt celou zemi šokovaly, ale obecně bylo přijato rozhodnutí teroristům neustupovat. K vraždění od členů Rudých brigád docházelo dál, i když už ne tak v organizované podobě. Po celou tu dobu, kdy Rudé brigády na italském území působily, hrála PCI velmi důležitou roli při obraně republiky a demokracie. Vláda pro mnohá rozhodnutí potřebovala podporu komunistů.

Na začátku roku 1979 však PCI postupně rezignovala, protože nedosáhla takového přístupu k vládě, jakého by si představovala. Začala pomalu uznávat, že linie historického kompromisu selhala. V následujících volbách se to projevilo a PCI zaznamenala velký úbytek voličů.¹²⁶ V listopadu 1979 pak Berlinguer oficiálně oznámil konec historického kompromisu. Zahájil strategii směřování strany ke spojení všech levicových stran, aby se postavily monopolnímu postavení DC ve vládě.

Během “*anni di piombo*”¹²⁷ PCI silně oponovala terorismu a Rudým brigádám, které, postupně, zavraždily nebo zranily mnoho členů PCI nebo odborářů blízkých PCI. Podle Mítrochina, italská komunistická strana žádala Sověty, aby zatlačili na československou státní bezpečnost StB, která měla odvolat svou podporu Rudých brigád, což však Moskva nebyla schopná nebo

¹²⁴ GALLI, G. (2006). *Il decennio Moro – Berlinguer*. Milano: Baldini Castoldi Dalai, str. 26.

¹²⁵ PROCACCI, G. (1997). *Dějiny Itálie*. Praha: Lidové Noviny, str. 383.

¹²⁶ GUALTIERI, R. (2006). *L'Italia dal 1943 al 1992*. Roma: Carocci, str. 209 - 211.

¹²⁷ Období související se 70.lety, kdy se mnoho skupin pro nespokojenost s politickou situací uchýlovalo k násilí a později i k teroristickým akcím. Viz: <http://www.brigaterosse.org/brigaterosse/index.htm>.

ochotná udělat. Toto stejně jak události v Polsku na začátku 80. let¹²⁸ vedlo k absolutnímu rozchodu se SSSR.¹²⁹

¹²⁸ Polský předseda vlády generál Jaruzelski vyhlásil v roce 1981 stanné právo a nechal zatknout představitele Solidarity, kteří zahájili vlnu stávek po celém Polsku.

¹²⁹ Viz: <http://cronologia.leonardo.it/mondo25i.htm>

ZÁVĚR

Období mezi 2.světovou válkou a Historickým kompromisem je vlastně nejdůležitějším a určujícím obdobím pro italskou komunistickou stranu. Po svém vzniku v roce 1921 neměla mnoho času na to, aby realizovala svoje plány, protože její legální fungování bylo zastaveno Mussoliniho fašistickým režimem. Hlavním cílem P.C.d'I., po jejím vzniku bylo vyhnout se kapitalismu a zavést komunismus a diktaturu proletariátu pomocí revoluce, podle příkladu Leninových stoupenců v Rusku. Byly to velmi idealistické plány, pro které, jak se ukázalo, nebylo v Itálii místo. Postupem doby - v období kolem III. Sjezdu strany v Lyonu, se strana velmi změnila. Došlo k obratu pro-moskevských stoupenců. Strana byla obviňována ze sektářství, trockismu apod., tudíž musela řešit problémy ve svých řadách. V roce 1926 byla Mussolinim zakázána. Během války fungovala v ilegalitě. Její „zlatá éra“ začala až s pádem naci-fašistického režimu.

Italští komunisté velmi přispěli k Italskému odboji. Jejich partyzánské jednotky se zapojovaly do bojů proti nacistickým okupantům a proti Italské sociální republice. Také jejich přispěním byla celá Itálie osvobozena a mohla nastoupit demokratickou cestu. Po válce začala PCI sledovat "italskou cestu", parlamentní, kterou navrhl Palmiro Togliatti. Strana byla ochotna spojit se s ostatními politickými stranami, se kterými spolupracovala v Odboji a budovat nově vzniklou republiku, podpořit demokracii a parlamentarismus. Byla součástí prvních koaličních vlád, jejichž hlavním úkolem byla tvorba nové italské ústavy. Mimo jiné se PCI zasloužila o částečné prosazení pozemkové reformy, která alespoň trochu pomohla chudému italskému jihu.

Po celé období od 2.světové války do 70.let byla PCI nejsilnější komunistickou stranou v zemích západní Evropy. Měla nezanedbatelný vliv na italskou vládní politiku, i když od roku 1947 byla „pouze“ v opozici. Zatímco v ostatních západních demokratických zemích socialisté a komunisté, jako alternativa křesťansko-demokratickým nebo konzervativním stranám, byli odsunuti až na třetí nebo čtvrté místo, v Itálii PCI představovala druhou nejsilnější stranu po DC. Těžila zpočátku ze svého působení v odboji a později

také z výhody největší opoziční strany, navíc nezatížené – ač nedobrovolně – vládní zodpovědností. Bezprostředně po skončení války a nastolení nové republiky byla PCI okolnostmi donucena vystupovat smířlivěji a spolupracovat s ostatními stranami, jinak by riskovala citelnou ztrátu svých silných pozic. Po prvních všeobecných volbách v roce 1948 se PCI rozhodla více otevřít všem sociálním skupinám, aby tak získala více voličů. Už tento fakt jí odlišuje od ostatních komunistických stran, zvláště pak těch ze zemí sovětského bloku.

Palmiro Togliatti však započal sblížení se SSSR a po dlouhou dobu byla strana příznivě nakloněna sovětské politice. Udržovala přátelské vztahy nejen s KSSS, ale i s dalšími komunistickými stranami sovětského bloku. PCI však nebyla typickou komunistickou stranou sovětského typu. Na rozdíl od naší KSČ se nesnažila odbourat náboženskou otázku z politického života. To by znamenalo velký odliv voličů, protože Itálie vždy byla a stále je silně katolickou zemí, kde náboženské kořeny sahají do daleké historie. Strana se víceméně spokojila s účastí v opozici proti vládě, protože tím měla možnost blokovat celý politický systém a zasahovat do vládních rozhodnutí. To znamená, že ačkoli měla po dlouhá desetiletí takřka nulový koaliční potenciál, její vyděračský potenciál byl naopak velice vysoký – mimo jiné zásadně spoluurčoval samotný režim první republiky - a PCI z něj dokázala výtečně těžit. Nastoupila vlastní „cestu k socialismu“, která deklarovala i snahu o mírové soužití a zmírňování mezinárodního napětí. PCI se chtěla zaměřit na zájmy italského obyvatelstva a pomoci zlepšit celostátní hospodářskou situaci. Tyto snahy však narušily události v Maďarsku v roce 1956. PCI se rozštěpila na dva tábory – jeden, pod vedením Palmira Togliattiho, který sovětskou invazi do Maďarska podporoval a druhý, který zásadně nesouhlasil a kvůli tomu mnoho členů z PCI odešlo. Strana tehdy musela řešit vnitřní názorovou krizi, která vyvolala kritiku ze strany SSSR i ostatních italských stran. Byť byla PCI více vlasteneckou stranou, lze říci, že velmi podléhala sovětským direktivám a dosti často kopírovala názory a postoje KSSS. Situace se změnila až v roce 1968, za předsednictví Luigiho Longa, kdy došlo k invazi armád Varšavské smlouvy pod vedením Sovětského svazu do Československa po Pražském jaru 1968. PCI se postavila proti sovětskému zásahu. To zapříčinilo první velkou roztržku mezi PCI a

KSSS, která se již nikdy úplně urovnala. PCI záhy na to, pod vedením Enrica Berlinguera, nastoupila linii „euro-komunismu“, která jí pomohla na pozici evropské levice. Na to navazovala Berlinguerova myšlenka „historického kompromisu“, která předpokládala dohodu mezi PCI, PSI a DC a sjednocení jejich politik. Na krátkou chvíli to způsobilo zlepšení vztahů s ostatními stranami a pro část voličstva se tím PCI stala přitažlivější. V konečném důsledku to však v podstatě znamenalo konec strany, protože se z ní začala oddělovat extremistická křídla. Ta s přibližováním se demokratickému západu a potažmo USA razantně nesouhlasila. Pro PCI to představovalo tvrdou ránu, ze které se už nevzpamatovala. Ubývalo voličů, protože v celé Itálii docházelo k rozvolňování tradičních subkultur, což mimo jiné souviselo i s příchodem postmateriální společnosti. Tím pádem přibývaly také stále větší rozpory uvnitř samotné strany. To vyvrcholilo na začátku 80. let, kdy se PCI rozštěpila úplně.

Mým cílem bylo v této práci vytvořit ucelenější představu o PCI v poválečném období a zvláště vyjasnit v čem se strana podobala komunistickým stranám sovětského bloku a v čem se naopak odlišovala. Od konce II. světové války až do období „historického kompromisu“ PCI nabývala na síle, přibývalo jí stále více voličů a tím se přibližovala ke svému cíli – co nejvíce ovlivňovat italskou politickou scénu. Je to mimo jiné tím, že strana začala chápat, že je nutné se zaměřit na řešení domácí politiky vlastními silami a nesledovat jen direktivy KSSS. Na příkladech postojů PCI k historickým událostem, které se udály během období, které tato bakalářská práce zahrnuje, je jasné, že minimálně do 2. poloviny 50. let strana velmi sympatizovala se sovětským bokem a jeho politikou, následný vývoj naopak ukazuje oddálení a později úplné odloučení od SSSR, což jí zajistilo ještě větší úspěch. PCI také byla v jiné pozici než komunistické strany sovětského bloku. Fungovala v demokratické zemi a po téměř celou dobu byla v opozici, čímž sice mohla ovlivňovat vnitřní a do jisté míry i zahraniční politiku. Nezískala však klíčové posty, aby tak mohla ovládnout italskou politickou scénu úplně. Stejně však jako u jiných komunistických stran, byla u PCI nejdůležitější její komunistická ideologie, která ovlivňovala její vystupování jak uvnitř strany, tak navenek. Je ovšem otázkou, zda by situace byla stejná, kdyby se po II. světové válce dostala

pod sovětskou sféru vlivu místo pod americkou. To už by však bylo tématem jiné práce.

Summary

In the bachelor thesis „Italian communist party – the evolution between W.W.II. and the Historical compromise“ I’m trying to analyze the evolution of the party PCI right in this period both from the point of view of the home political scene and from the point of view of the tendencies of the party on the international scene. Then I deal with the influence of Italian communists on the home and international politics which the PCI influenced even though was in the opposition. My objective was to create an imagine more integrated about the PCI in the postwar period and particularly clear in what the party was similar to the communist parties in the Soviet block and in what was the party different. From the examples of attitudes of the PCI towards the historical events which had lived the period, which is this bachelor thesis speaking about, it’s clear that almost to the second half of the 50th, the party sympathized with the Soviet block. Only the next evolution shows the dilatation and separation from the USSR. As for the other communist parties, also for the PCI the communist ideology was the most important thing that influenced its action both inside the party and outside.

POUŽITÁ LITERATURA A ZDROJE

Neperiodická literatura:

1946-2006. *Sessant'anni di elezioni in Italia. Dati, storia, società, costume.* (2006), Reality Book.

AGA-ROSSI, E. – ZASLAVSKY, V. (1997). *Togliatti e Stalin.* Bologna: Mulino.

ALBERTINA, V. (2006). *Storia del PCI 1921-1991.* Roma: Carocci.

CANFORA, L. (1990). *La crisi dell'Est e il PCI.* Dedalo

ČIHÁK, J. (1952). *Stručný nástin dějin komunistické strany Itálie.* Praha: Svoboda.

DE GRAND, A. (1989). *The Italian Left in the twentieth century: A History of the Socialist and Communist Parties.* Indiana University Press.

DVOŘÁKOVÁ, V. – KUNC, J. (1999). Itálie. In ŘÍCHOVÁ, B.(ed.). *Komparace politických systémů II.* Praha: VŠE, s. 49-90.

FRANZINELLI, M. (2006). *L'amnistia Togliatti. 22 giugno 1946: colpo di spugna sui crimini fascisti.* Mondadori.

GALEAZZI, M. (2005). *Togliatti e Tito: Tra identità nazionale e internazionalismo.* Roma: Carocci.

GALLI, G. (2001). *I partiti politici italiani 1943-2000.* Milano: Rizzoli.

GALLI, G. (1966). *Il bipartitismo imperfetto: comunisti e democristiani in Italia.* Bologna: Mulino.

GALLI, G. (2006). *Il decennio Moro – Berlinguer.* Milano: Baldini Castoldi Dalai.

GALLI, G. (2001). *I partiti politici italiani 1943 – 2000.* Milano: Rizzoli.

GALLI, G. (1991). *Storia del PCI: Affari di stato.* Kaos Edizioni.

GUALTIERI, R. (2006). *L'Italia dal 1943 al 1992.* Roma: Carocci.

GUALTIERI, R. (2004). *Togliatti nel suo tempo.* Fondazione Istituto Gramsci.

HÁJEK, M. (1957). *Itálie v druhé etapě všeobecné krise kapitalismu.* Rudé právo.

Italia repubblicana, vol.1: 1945 – 1967. Dalla ricostruzione postbellica al boom economico (1999). Roma: Editori Riuniti.

KOGAN, N. (1983). *A Political History of Italy: The Postwar Years*. Praeger Publisher.

KUNC, J. (2000). *Stranické systémy v re/konstrukci*. Praha: Slon.

LONGO, L. (1949). *Boj národa. Mír*.

MACALUSO, E. (2003). *50 anni del PCI*. Soveria Mannelli: Rubettino.

PASQUINO, G. (ed.) (1995). *La politica italiana. Dizionario critico 1945-1995*. Roma-Bari: Laterna.

PANSA, G. (2004). *Prigionieri del silenzio*. Milano: Sperling & Kupfer Editori.

PIAZZA, A.R., GLIOZZI, G. (1994). *Storia oggi*. Petrini Editore.

PONS, S. (2006). *Berlinguer e la fine del comunismo*. Torino: Einaudi.

PRETI, L. (1975). *Il compromesso storico : un problema che divide gli italiani*. Milano: Rusconi.

PROCACCI, G. (1997). *Dějiny Itálie*. Praha: Lidové Noviny.

Rodinná Encyklopedie Světových dějin (2000). Reader's Digest Výběr.

SALVADORI, M. L. (1999). *La Sinistra nella storia italiana*. Roma-Bari: Editori Laterna.

SOCHOR, P. (1958). *Italská komunistická strana v boji za mír, demokracii a socialismus*. Státní nakladatelství politické literatury.

TOGLIATTI, P. (1956). *Projevy k mladým Italům*. Praha: Mladá Fronta.

TOGLIATTI, P. (1951). *Výbor z projevů a článků 1944 – 1950*. Praha: Svoboda.

Dokumenty:

Costituzione Italiana.

Dokumenty italské komunistické strany – Italská cesta k socialismu (1965). Nakladatelství politické literatury.

Dokumenty italské komunistické strany 1964 – 1966 (1966). Praha: Svoboda.

Periodická literatura:

CAZZOLA, F. (1972). Consenso e opposizione nel parlamento italiano. Il ruolo del PCI dalla I alla IV legislatura. *Rivista italiana di scienza politica*, vol.II, n.1, s.71 – 96.

PONS, S. (2004). Il cuore europeo di Berlinguer. *L'Unità* (28.5.2004).

SANI, G. (1973). La strategia del PCI e l'elettorato italiano. *Rivista italiana di scienza politica*, vol.III, n.3, s.551-80.

Internetové zdroje: (datum poslední aktualizace 10.5.2007)

<http://www.camera.it>

<http://www.senato.it>

<http://www.governo.it>

<http://www.interno.it>

<http://www.quirinale.it>

<http://www.pciml.org>

<http://www.unita.it>

<http://www.repubblica.it>

<http://cronologia.leonardo.it>

<http://www.brigaterosse.org>

Další zdroje:

MICHELI, G. (2004). *L'attentato a Togliatti visto attraverso "L'Unità" e il "Corriere della Sera"*. Bologna: Università degli Studi di Bologna, Facoltà di lettere e filosofia, 2004. Relatore: Valerio Romitelli.

ŠTĚPÁNOVÁ, M. (2005). *Italská Komunistická strana 1943 – 1947, od „obratu“ k vyloučení z vlády*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, 2005. Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Oldřich Tůma.

Odborné konzultace se Segretario Generale della Associazione Arma Aeronautica (Generálním tajemníkem Asociace Armádního Letectva) Silviem Molliconem.

PROJEKT K BAKALÁŘSKÉ PRÁCI

Jméno: Kristýna Aichingerová

Konzultant: PhDr. Lada Šušlíková PhD.

Obor: bakalářský – politologie a mezinárodní vztahy

Téma: Komunistická strana Itálie a její vývoj v období mezi 2. světovou válkou a historickým kompromisem

1. TÉMA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Téma, Komunistická strana Itálie a její vývoj v období mezi 2. světovou válkou a historickým kompromisem, jsem zvolila z důvodu hlavně mého zájmu o všeobecné dění v Itálii a speciálně o tuto problematiku totalitních stran a režimů. Také díky mému pobytu na stážích v Itálii, zvláště na jihu, jsem přišla do styku s mnoha ideami a názory zvláště mladší komunistické generace. Ta žije jakoby ve vlastním světě a při mé snaze pochopit jejich jednání jsem si uvědomila, že nejdřív musím pochopit zdroj, tedy KSI. Komunistická strana Itálie je podle mého názoru velmi zajímavým tématem, zvláště proto, že máme možnost srovnání. Našich 40 let pod komunistickou nadvládou nám dává příležitost poznat do jaké míry se politika KSI shodovala s politikou KSSS, potažmo tou naší. V Itálii se podobně jako s minulostí fašistickou museli vypořádat i s minulostí silné komunistické strany velmi orientované na SSSR. Proto před pádem komunismu nebylo příliš časté setkat se s vhodnou literaturou k tomuto tématu. Vycházely většinou jen komunistické brožurky k propagandě, jaké známe i my. Od 90. let se ale v Itálii rozmohl zájem právě o tato témata a na téma KSI nebo témata s ní spojená není problém najít zajímavou a relevantní literaturu. U nás se ale s tímto tématem – KSI apod. (na veřejnosti, v médiích atd.) nesetkáváme příliš často a pokud, tak většinou jen s vývojem v modernější době. Proto se v mé práci zaměřím na období po 2. světové válce, abychom mohli mít o tomto tématu ucelenější obrázek. Byť se budu zabývat až poválečným obdobím, nesmím zapomenout nastínit vznik strany v roce 1921 ani důležitou osobnost, největšího teoretika celého hnutí – Antonia Gramsciho, který v roce 1926 v Lyonu vyhlásil teze, podle kterých se pak měla ubírat politika KSI. Pro poválečný vývoj je rovněž důležitý průběh 2. světové války. Konkrétně komunistický partyzánský odboj. V tomto období byla KSI postavena

mimo zákon, a proto díky zásadní opozici vůči fašismu (oproti ostatním stranám, které značně tolerovaly bývalé stoupence fašistického režimu) a díky tvrdému odboji hlavně na severu Itálie, získala po válce mnoho voličů a mnoho dalších členů strany.

Hlavní otázkou, kterou se v mé bakalářské práci budu zabývat je, jaký byl vývoj Komunistické strany Itálie právě po 2. světové válce, jak tato strana ovlivnila italskou domácí a zahraniční politiku. I když KSI stála v koaličních vládách jen do roku 1947, poté hrála zásadní roli jako strana opoziční, protože v podstatě blokovala celý systém. Není proto pochyb, že italskou politiku ovlivňovala ať už v některých případech více nebo méně. KSI zabodovala i v ekonomické sféře, například tím, že italská automobilka Fiat prosadila zřízení automobilové fabriky Lada v Sovětském svazu. V období mezi 2. světovou válkou a historickým kompromisem v Evropě došlo k několika důležitým událostem a KSI se k nim stavěla různě. KSI vznikla jako marxistické křídlo Italské socialistické strany a proto je pochopitelné, že sledovala politiku KSSS. Při rozporu mezi jugoslávským prezidentem Titem a Stalinem se postavila na stranu Stalina a často odvrhla své vlastní členy. Těžko a až postupem doby schválila vstup Itálie do NATO a později členství v Evropských společenství začala brát jako nutnou emancipaci kontinentu vůči velmocím jako USA a SSSR. První roztržka KSSS a KSI se stala až v roce 1956, při povstání v Maďarsku. To se strana rozdělila na dva tábory – jeden s dosavadním generálním tajemníkem strany Palmirem Togliattim, který sovětskou intervenci schvaloval (s ním byl mimo jiné i současný italský prezident Giorgio Napolitano) a druhý tábor, který intervenci odsoudil. Další oddalování od KSSS proběhlo po Pražském jaru v roce 1968. Tím se dostáváme do 70. let, kdy další generální tajemník strany Enrico Berlinguer vyhlásil linii historického kompromisu, kdy se KSI snažila distancovat od násilí v povstáních, kterým nedávno byla svědkem a chtěla začít řešit základní sociální problémy. Berlinguer měl obavu, že by nekompromisní postup KSI mohl dojít ke stejnému konci, jako to bylo například v roce 1974

v Chile, kdy se po vojenském převratu ujal vedení státu Augusto Pinochet. Historický kompromis byl naprosto přelomovým a netradičním jevem. Předpokládal konsensus co nejvíce politických stran s největším zastoupením k dosažení větší demokratizace především institucí a předejití různým autoritativním snah. To KSI zajistilo nárůst hlasů ve volbách, ale to byl asi tak poslední větší úspěch této strany, protože v 80. letech se strana definitivně rozštěpila a obě složky přijaly jiný název. Je očividné, že KSI hrála v italské politice důležitou roli, ostatně ani dnes se v Itálii nesetkáme s takovým odporem proti komunismu jako u nás. Ale i přes tento fakt můžeme konstatovat, že měla tato strana a její působení stejné trvání, jako v dalších komunistických režimech střední a východní Evropy.

PŘEDPOKLÁDANÁ OSNOVA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE:

Úvod

- stručné nastínění Komunistická strany Itálie
- postoj a vliv Komunistické strany Itálie za 2. světové války – odboj strany vs. Nekomunistický odboj

Vývoj Komunistické strany Itálie po 2. světové válce

- organizace strany
- vítězství v prvních poválečných volbách
- Togliatti a jeho působení ve straně
- koalice se Socialistickou stranou Itálie
- sbližování se SSSR – společné a rozdílné politiky
- postoj k událostem v Maďarsku
- postoj k Chruščovovým kritikám stalinismu
- Pražské jaro a oddalování KSI od KSSS
- problémy v italské vládě na přelomu 60. a 70. let
- Aldo Moro a Enrico Berlinguer

Historický kompromis

- vliv na italskou politiku

Závěr

- zhodnocení vývoje KSI v tomto období a jejího vlivu na italskou politiku

PŘEDPOKLÁDANÁ LITERATURA A ZDROJE

Neperiodická literatura:

ČIHÁK, J. (1952), Stručný nástin dějin komunistické strany Itálie, Praha: Svoboda

Dokumenty italské komunistické strany – Italská cesta k socialismu (1965), Nakladatelství politické literatury

Dokumenty italské komunistické strany 1964 – 1966 (1966), Praha: Svoboda

DVOŘÁKOVÁ, V. – KUNC, J. (1999), Itálie. In ŘÍCHOVÁ, B.(ed.). Komparace politických systémů II. Praha: VŠE, s. 49-90

GALLI, G. (2001), I partiti politici italiani 1943-2000. Milano: Rizzoli

GALLI, G. (1966), Il bipartitismo imperfetto: comunisti e democristiani in Italia. Bologna: Mulino

GALLI, G. (2006), Il decennio Moro – Berlinguer, Milano: Baldini Castoldi Dalai

GUALTIERI, R. (2006), L'Italia dal 1943 al 1992, Roma: Carocci

HÁJEK, M. (1957), Itálie v druhé etapě všeobecné krise kapitalismu, Rudé právo

Italia repubblicana, vol.1: 1945 – 1967. Dalla ricostruzione postbellica al boom economico (1999), Roma: Editori Riuniti

KUNC, J. (2000), Stranické systémy v re/konstrukci. Praha: Slon

LONGO, L. (1949), Boj národa, Mír

MACALUSO, E. (2003), 50 anni del PCI, Soveria Mannelli: Rubettino

PASQUINO, G. (ed.) (1995), La politica italiana. Dizionario critico 1945-1995. Roma-Bari: Laterza

PANSA, G. (2004), Prigionieri del silenzio, Milano: Sperling & Kupfer Editori

SALVADORI, M. L. (1999), La Sinistra nella storia italiana, Roma-Bari: Editori Laterza

SOCHOR, P. (1958), Italská komunistická strana v boji za mír, demokracii a socialismus, Státní nakladatelství politické literatury

TOGLIATTI, P. (1956), Projevy k mladým Italům, Praha: Mladá Fronta

TOGLIATTI, P. (1951), Výbor z projevů a článků 1944 – 1950, Praha: Svoboda

Dokumenty:

Costituzione Italiana

Periodická literatura:

Cazzola, Franco (1972), Consenso e opposizione nel parlamento italiáni. Il ruolo del PCI dalla I alla IV legislatura, Rivista italiana di scienza politica, vol.II, n.1, s.71 – 96

Sani, Giacomo (1973), La strategia del PCI e l'elettorato italiano, Rivista italiana di scienza politica, vol.III, n.3, s.551-80

Internetové zdroje:

www.camera.it

www.senato.it

www.governo.it

www.interno.it

www.quirinale.it

www.pciml.org